

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Čínské pohádky – komentovaný soupis českých překladů
a klasifikace námětů**

**Chinese Fairy Tales in Czech Translations –
A Classification of Topics**

OLOMOUC 2011 Lenka Spáčilová

vedoucí diplomové práce: Doc. Lucie Olivová, Ph.D.

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
SPÁČILOVÁ Lenka	Bezejmená 134, Dub nad Moravou	F07739

NÁZEV TÉMATU ČESKY:

Čínské pohádky - komentovaný soupis českých překladů a klasifikace námětů

NÁZEV TÉMATU ANGLICKY:

Chinese Fairy Tales

VEDOUCÍ PRÁCE:

Doc. Lucie Olivová, Ph.D. - ASH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

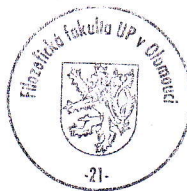
Studentka bude vycházet z materiálu publikovaného v šesti českých sbírkách čínských pohádek (viz literatura). Cílem práce bude objasnit "plán významu", tj. co a proč materiál sděluje, jaký je cíl vyprávění a jaký repertoár se tak vytváří. Zjištění repertoár pak utřídí podle motivů. Vzhledem k tomu, že bude pracovat s převyprávěným materiálem, nebude se příliš zabývat otázkami původního výrazu, avšak zhodnotí funkci sbírek: v jakých souvislostech vznikaly, jak byly společensky ovlivněny a v jakém vztahu jsou k posluchačům / čtenářům.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

1. ŠŤOVÍČKOVY, Dana a Milada: Tři zlaté Buddhovy vlasy a jiné čínské pohádky, Praha: Artia, 1972, 201 str., ISBN 37-002-72
2. ŠŤOVÍČKOVÁ, Dana: Čínské lidové pohádky, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, 232 str., ISBN 01-130-62
3. HOLUBOVÁ-MIKOLÁŠOVÁ, Lenka - Obuchová, Ľubica - Šťovíčková, Dana - Bláhová-Šťovíčková, Milada: Čínské pohádky, Praha: BRIO, 2007, 541 str., ISBN 978-80-86113-89-0
4. VLADISLAV, Jan: Pohádky ze Země draka, Praha: Knižní klub, 2008, 202 str., ISBN 978-80-242-2049-9
5. OLIVOVÁ, Lucie: Čínské pohádky, Praha: Vltavín, 2007, 135 str., ISBN 978-80-86587-25-7
6. CIMICKÝ, Jan: Vrch čajové konvice : (čínské pohádky), Praha: Mladá fronta, 2006, 251 str., ISBN 80-204-1342-1
7. THOMPSON, Stith. The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography: Antti Aarne's Verzeichnis der Märchentypen. 2nd Rev. Print. Helsinki : [s.n.], 1964
8. ČERVENKA, Jan: O pohádkách: sborník statí a článků, Praha: SNDK, 1960, 308 str.
9. PROPP, Vladimír Jakovlevič: Morfologie pohádky a jiné studie, Jinočany: H & H, 2008, 343 str., ISBN 978-80-7319-085-9

Podpis studenta:

Lenka Spáčilová

Datum: 19.5.2009

Podpis vedoucího práce:

Lucie Olivová

Datum: 21.5.2009

Podpis vedoucího katedry:

Doc. Mgr. J. Štrobil

Datum: 26.5.2009

Podpis děkana:

J. Štrobil

Datum: 28.5.2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité
prameny a literaturu.

Olomouc, 18. dubna 2011

.....

Anotace

Cílem bakalářské práce bylo zkoumání sedmi česky psaných sbírek čínských pohádek a klasifikace čínských pohádek obsažených v těchto sbírkách. Úvodní část práce přibližuje použitou sekundární literaturu a česky psané sbírky čínských pohádek. Druhá kapitola nastiňuje historii sbírání pohádek v Číně. Třetí kapitola je zaměřena na objasnění používaných pojmů, rozdělení pohádek na typy a charakterizaci těchto typů a dalších žánrů lidové prózy.

Čtvrtá kapitola, což je hlavní část práce, se věnuje čínským pohádkám, které jsou analyzovány a seřazeny podle motivů. Seřazení je provedeno na základě Aarneho a Thompsonovy klasifikace pohádkových typů.

V páté kapitole jsou přiblíženy mýty, pověsti, starobylé příběhy a další příběhy, které byly sice v knihách zařazeny mezi pohádkami, ale při bližším zkoumání jsem zjistila, že svým původem spadají k jinému žánru. Šestá kapitola se zabývá charakteristikou hlavních pohádkových postav.

Klíčová slova:

čínské pohádky

typy pohádek

pohádkový motiv

Aarneho a Thompsonova klasifikace pohádkových typů

Děkuji Doc. Lucii Olivové, Ph.D. za vedení mé práce, vstřícný přístup a cenné připomínky při zpracování tématu. Nemale poděkování patří i mé rodině a kamarádům, kteří mě podporují v mých studiích.

Obsah

Úvod	8
1 Použité materiály	10
1.1 Sekundární literatura	10
1.2 Komentovaný soupis českých překladů	12
2 Historie sbírání čínských pohádek	16
3 Pohádky a další žánry lidové prózy	18
4 Klasifikace čínských pohádek podle motivů a rozvedení klasifikace	24
4.1 Klasifikace čínských pohádek podle motivů	24
A Pohádky o zvířatech	24
B Kouzelné pohádky	25
C Náboženské pohádky	27
D Novelistické pohádky (realistické, ze života)	27
E Pohádky o (hloupém) strašidle	29
F Žertovné pohádky a anekdoty	29
G Pohádkové formule	30
H Pověsti a mýty	30
I Ostatní nezařazené pohádky	31
4.2 Rozvedení klasifikace	31
5 Starobylé příběhy	39
6 Hlavní pohádkové postavy	46
Závěr	50
Resumé v anglickém jazyce	53
Soupis použité literatury	54
Slovník použitých termínů a zkratek	57

Ediční poznámka

Čínská jména, která se vyskytovala v publikacích čínských pohádek, jsem ponechala v původní transkripci, aby bylo snazší případné dohledávání. Většinou v těchto dílech byla použita česká transkripce.

V práci jsem použila zjednodušené znaky. V případě přepisu čínských znaků a dalších doplněných názvů a jmen jsem použila oficiální čínskou transkripci pinyin (拼音). Výjimku tvoří pouze počeštěné názvy, některé se v českém jazyce uchytily ještě před zavedením znakové transkripce.

Názvy pohádek v celém textu uvádím tučně a názvy knih jsou uvedeny kurzívou. Sedm pohádkových sbírek, ze kterých jsem vycházela, je v celém textu značeno pouze jejich zkratkou. Celý název lze dohledat v bibliografii ke konci práce.

Bibliografická citace vychází z normy ISO 690. Odkaz každé citace je vsunut přímo do textu a je zaznamenán metodou prvního prvku a data, kde první prvek představuje jméno autora a za ním je uveden rok vydání publikace (popřípadě i číslo strany). Seznam použité literatury je uveden v závěru práce. Nejprve jsou zde uvedeny bibliografické údaje pohádkových sbírek, které jsou seřazeny chronologicky od nejstarších po nejnovější, a ostatní citované zdroje jsou poté seřazeny abecedně.

Úvod

Pohádky, které se v čínském jazyce řeknou *minjian gushi* 民间故事 (lidové příběhy, respektive vyprávění), hrají v každé kultuře nezastupitelnou roli. Děti se z nich od útlého dětství dozvídají potřebné informace, napomáhají jim rozvíjet slovní zásobu, myšlení, představivost a povzbuzují zvědavost. Pohádkový svět pomáhá dětem porozumět leckdy chaotickému světu, který je obklopuje. Pohádky svou jednoduchostí a srozumitelností umožňují dětem poznávat svět, který je předváděn ve srozumitelných obrazech, a také se díky nim mohou lépe vyrovnat s problémy, které je v budoucnosti mohou potkat. Je to první umělecké dílo, se kterým se děti setkávají, a tudíž malého čtenáře připravují na vnímání složitějších literárních děl.

Pohádky ovšem nemusí být určeny pouze malému čtenáři. Skrz pohádky dané země se člověk může blíže seznámit s kulturou a dozvědět se více informací o tamních lidech, jejich způsobu života, zvycích, představách, jejich přáních a obavách. Také proto jsem si toto téma vybrala. Již od počátků mého studia čínského jazyka a Číny mě zaujal způsob čínského života a myšlení, který je tak odlišný od toho našeho. Příběhy, které prezentují pohádky, ilustrují život obyčejných lidí a díky nim lze lépe pochopit čínskou mentalitu. Navíc v českém jazyce dosud nevyšly vědecké antologie, které by se zabývaly čínskými pohádkami, a proto si myslím, že je třeba se tomuto tématu více věnovat.

Ve své práci nevycházím z kompletního materiálu, který by obsahoval všechny čínské pohádky v češtině, ale pouze z určité skupiny vybraných knih. I přes omezený počet zkoumaných pohádek se vytváří dostatečně bohatý pohádkový repertoár.

Jelikož nevycházím z úplného soupisu čínských pohádek, mou snahou je zkoumat a utřídit pohádky, které jsou obsaženy v sedmi sbírkách, které byly přeloženy do českého jazyka. Proto se v práci nebudu zabývat otázkami původního výrazu čínských pohádek. V první kapitole české sbírky podrobněji přiblížím.

V druhé kapitole se okrajově zmíním o historii sbírání pohádek v Číně.

Abych mohla roztřídit pohádky podle motivů, což je cílem mé práce, musím nejprve vymezit základní pojmy, které budu při vypracovávání bakalářské práce používat. Tyto pojmy vymezím v teoretické části (ve třetí kapitole).

V praktické části se již budu zabývat pouze pohádkami samotnými a mou snahou je bude rozdělit podle motivů. Rozdělení provedu ve čtvrté kapitole, kde také blíže vyložím některé z pohádek. Roztřídění provedu podle Aarneho a Thompsonovy klasifikace pohádkových typů.

V páté kapitole se budu věnovat některým příběhům, které spadají do skupiny mýtů, starobylých příběhů a novel. Šestá kapitola je zaměřena na charakteristiku pohádkových postav, které se nejčastěji v příbězích vyskytují.

V závěru formuluji výsledky své práce.

1 Použité materiály

1.1 Sekundární literatura

Při vypracovávání bakalářské práce jsem vycházela z několika teoretických publikací, které mi pomohly klasifikovat motivy, na nichž jsou pohádky vystavěné. V této kapitole proto chci krátce charakterizovat tuto sekundární literaturu a zhodnotit její přínos. Při analyzování pohádek jsem pracovala i se sbírkami, které obsahovaly různé čínské starobylé příběhy. Těmito sbírkami se blíže zabývat nebudu.

Teoretické práce, zabývající se pohádkovou tematikou, nejsou vždy přeloženy do českého jazyka, což může představovat pro některé české čtenáře překážku, která znesnadňuje se s těmito díly blíže seznámit. Další faktor, který komplikuje bližší zkoumání teorie pohádek je, že terminologie zabývající se pohádkovou tematikou není jednotná. Materiály se liší v rozdělení pohádek na typy. Často se objevuje rozdělení na pouhé tři typy, a to 1) pohádky o nadpřirozených jevech, 2) pohádky ze života a 3) pohádky o zvířatech. Toto dělení zastává více autorů, např. V. Miller. Další badatelé, jako např. W. Wund nebo R. M. Volkov, navrhovali rozřadit pohádky do více kategorií (Propp, 2008).

Já se ve své práci budu opírat o Aarneho a Thompsonovu klasifikaci podle pohádkových motivů, protože je podle mne vhodná pro rozřadění velkého množství pohádek a umožňuje lépe porovnat jednotlivé pohádky s podobnými příběhy po celém světě. Nepopírám, že toto rozdělení má jisté nedostatky, například pohádky nejsou rozřaděné podle jednotného klíče, ale někdy jsou rozděleny na základě hlavních hrdinů, jindy podle důležitého děje v pohádce. Přesto se toto rozdělení pro mou práci hodí nejlépe. Podobně chápe rozdělení i B. Beneš, který v díle *Česká lidová slovesnost* (1990) rozřadí pohádky na kouzelné pohádky, novelistické pohádky, pohádky o čertech, pohádky o zvířatech, legendární pohádky a kumulativní pohádky.

Při hledání vhodné sekundární literatury jsem narazila na dvě významná díla, která chci podrobněji charakterizovat.

1.1.1 Morfologie pohádky a jiné studie (Propp, 2008)

Původně jsem se při třídění pohádkových motivů chtěla opírat o Proppovu klasifikaci, ale protože je omezena pouze na kouzelné pohádky, pro mé potřeby byla nedostačující. V úvodní části, kde nastiňuje historii problému, se Propp snaží dokázat, že dosavadní roztřídění pohádek je nevyhovující, ale přitom neuvádí, jaká klasifikace by měla být zavedena. V jeho práci mi chybí zařazení ostatních pohádek, jako jsou například pohádky žertovné, pohádky o zvířatech a další pohádky, ve kterých se nevyskytují kouzelné prostředky ani kouzelní pomocníci. Propp pracuje s kouzelnými pohádkami, které Aarne a Thompson uvádí pod čísla 300 – 749, a srovnává je podle syžetů.

Ve své výzkumné práci se Propp snaží popsat ruské kouzelné pohádky podle funkcí, které vykonávají jednající osoby. Rozdělení kouzelných pohádek podle něj nezávisí na tom, kdo funkce vykonává, ale pouze na samotných funkcích. Tyto funkce identifikuje jako neměnné, početně omezené, tvrdí, že jejich posloupnost je vždy stejná a některé funkce lze vypustit. Proto mají všechny kouzelné pohádky stěžejní osu a náleží k jedinému typu. Kombinace jsou pouze podtypy.

Jeho výzkum je důsledný a autor své předpoklady empiricky dokazuje.

1.1.2 The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography (Thompson, 1961)

Při vypracovávání bakalářské práce jsem čerpala hlavně z této knihy, kde jsou téměř vyčerpávajícím způsobem sepsány různé motivy z pohádek. Tato kniha byla přeložena do slovenštiny, ale bohužel nebylo možné ji v tomto překladu získat, proto jsem pracovala s anglickou verzí.

Na rozdíl od Proppa, který zkoumá hlavně ruské kouzelné pohádky, se autoři snaží do klasifikace zahrnout všechny typy pohádek, které se ve světě vyskytují. Tato klasifikace vznikla jako výsledek shromažďování a srovnávání variant jednotlivých syžetů. Index motivů je sestaven tak, aby mohl být neustále doplňován. Avšak je sestaven hlavně pro evropské pohádky, a proto úplně nevyhovuje čínskému materiálu. Mnoho z pohádek, se kterými jsem pracovala, proto nelze přiřadit k žádnému z uvedených pohádkových motivů.

Autor pohádky rozdělil do pěti hlavních skupin: pohádky o zvířatech, vlastní lidové pohádky, žertovné pohádky a anekdoty, pohádkové formule a ostatní nezařazené pohádky. Přitom každá pohádka může být zařazena k více motivům.

1.2 Komentovaný soupis českých překladů

Jelikož je má práce zaměřena na čínské pohádky, které byly přeloženy do českého jazyka, veškerá primární literatura – tedy knihy obsahující čínské pohádky – je psána v českém jazyce. Jedná se o sedm publikací, které představím v této kapitole.

U každého názvu je v závorce uvedena zkratka, na kterou budu v celé práci odkazovat, a pod touto zkratkou lze také knihu dohledat v bibliografii. Upozorňuji, že jsem záměrně nezařadila *Tři zlaté Buddhovy vlasy* (Šťovíčkovy, 1972), jelikož výběr pohádek v této knize je totožný s těmi, které jsou zařazeny do *Čínských lidových pohádek* (Šťovíčková, 1962). U každé publikace je uvedeno, kdo je jejím autorem, kdo připojil ilustrace, kolik zahrnuje pohádek a jaký přepis byl použit. U každé také uvádím, z jaké oblasti byly pohádky sesbírány, pokud to bylo knize uvedeno.

1.2.1 ČÍNSKÉ NÁRODNÍ POHÁDKY (ČNP)

Z původního ruského vydání tuto sbírku přeložil Jaroslav Hulák. Knížka má pouhých 32 stran, obsahuje jen tři čínské pohádky a pět bájí, z nichž většina se vyskytuje i v ostatních sbírkách. Vyšla v roce 1952 a je doplněna původními ilustracemi Nikolaje Kočergina. Čínská jména jsou přepsána do české transkripce.

1.2.2 ČÍNSKÉ LIDOVÉ POHÁDKY (ČLP)

Pohádky, povídky a pověsti obsažené v tomto svazku Dana a Milada Šťovíčkovy přeložily a převyprávěly přímo z čínských předloh. Ty jsou vypsány na konci knihy a jsou přiblíženy stručnou charakteristikou. U každého zdroje je vypsáno, jaké pohádky z nich byly použity k sestavení této knihy.

Se svými sedmdesáti příběhy je to nejobsáhlejší sbírka čínských pohádek. Vyšla již v roce 1962. Je opatřena ilustracemi od Zdeňka Sklenáře.

V knize je použita česká transkripce čínských jmen a názvů. U většiny příběhů není uvedeno ani místo, ani národnost, ke kterému se text vztahuje.

1.2.3 ŽLUTÝ ČÁP (ŽČ)

Tato útlá knížečka vznikla v roce 1969 v dětské knižní edici *Pírko ptáka ohniváka* překladem Jaroslava Huláka a Hany Vrbové z ruských originálů. Obsahuje pouze devět pohádek, z nichž mnohé se často opakují i v jiných publikacích. Jiří Běhounek připojil ilustrace.

U pohádek většinou není uvedeno, odkud pocházejí, pouze u dvou jsou uvedena bližší místa, a to provincie Fujian a Shanxi. V knize se používá český přepis čínštiny.

1.2.4 VRCH ČAJOVÉ KONVICE (VČK)

Autor Jan Cimický získal inspiraci k sepsání této knihy ze svých cest po Číně, kam pětkrát zavítal. Usiloval o to, aby „kultura Číny nebyla zapomenuta“, a i proto se snažil hledat a sbírat čínské pohádky.¹ Ilustrace doplnil umělec Jeňyk Pacák (vl. jm. Jan Antonín Pacák).

V knize se nevyskytuje jednotný přepis čínštiny. V některých pohádkách jsou čínská jména a názvy v čínském přepise, některá v přepise českém a vyskytují se zde dokonce jména, která neodpovídají ani jednomu přepisu.

Knihy vyšla v roce 2006 a obsahuje šedesát jedna pohádek. Většina je poměrně krátká. Příběhy mají původ v různých oblastech Číny. U mnohých pohádek je přímo uvedeno, z jakých míst příběh pochází nebo kdy se odehrává. Jsou to například místa: hora Xishan, provincie Shanxi, Sichuan, Yunnan, Hunan, Shandong, Jiangsu, města Guiyang, Peking, Hangzhou a delta Perlové řeky. Další příběhy se odehrávají v dobách vlády císaře Qianlonga nebo za dynastie Qin. Některé z dalších příběhů mají uvedeno, jaké národnosti se týkají. Jsou to například národnosti Yi a Miao.

1.2.5 ČÍNSKÉ POHÁDKY (Hol-ČP)

Knihy čínských pohádek je vytvořena na základě původního francouzského vydání Foreign Language Press, Beijing, které přeložila Lenka Holubová-Mikolášová, dále vychází z čínských zdrojů, které přeložily nebo převyprávěly Lúbica Obuchová, Dana Šťovíčková a

¹ *Vrch čajové konvice – anotace*: <http://www.knizniweb.cz/knihy/39686-vrch-cajove-konvice.html> (duben 2011)

Milada Bláhová-Šťovíčková. Knihu doplňují ilustrace Renáty Fučíkové. V rozhovoru pro české China Radio International² Renáta Fučíková zmiňuje, že ilustrace nejsou pouze vymyšlené představy vzešlé z její fantazie, ale vznikly na základě informací, které ilustrátorka našla v encyklopediích a v dalších publikacích o Číně. Zdařilé ilustrace tedy ještě více přibližují tamní zemi a dobu, ve které se příběhy odehrávají, a pohádky pro čtenáře působí sjednoceným dojmem.

Knihy vyšly v roce 2007, obsahuje jedenadvacet příběhů, které pocházejí z odlišných míst Číny. V knize je použit český přepis čínských jmen a názvů. Příběhy jsou velmi rozmanité díky tomu, že autoři zvolili pohádky různých kulturních menšin. O jaké etnikum se jedná, je uvedeno hned v obsahu. Největší zastoupení (šest pohádek) zde mají pohádky čínské, tedy pohádky národa Han, což je nejpočetnější etnická skupina ČLR. Mimo tyto pohádky zde můžeme nalézt příběhy nejpočetnějšího menšinového národa Zhuang, který sídlí na jihu ČLR v provincii Guangxi. Dále zde najdeme příběhy, které tradují Mandžové v provinciích Hebei, Jilin a Liaoning. Příběhy nás přenesou i do krajů národa Oročon v severovýchodní Číně. Spolu s vyprávěnkami národa Yao a Bulang navštívíme jižní Čínu; s národem Miao zavítáme do provincie Guizhou; provincii Yunnan poznáme díky etniku Hani a Bai, a zavítáme i do krajů národů Dongxiang a Hui na severu a severozápadě Číny.

1.2.6 ČÍNSKÉ POHÁDKY (Oliv-ČP)

Knihy byla vydána v roce 2007 a obsahuje dvacet dva čínských pohádek, z nichž většina pochází z města Yangzhou a jeho okolí. Pohádky převyprávěla sinoložka Lucie Olivová převážně podle příběhů z čínských a (ve dvou případech) anglických sbírek. Při převyprávění pohádek, které pocházely přímo z čínských zdrojů, se snažila co nejvíce držet zápisu, který sepsali čínští folkloristé. V šesti případech se jedná o starobylé mýty.³

Mimo ilustrací od výtvarníka Jana Chaloupka jsou v knize otisknuty i pečetě, které zhotovil rytec Xu Guofu. Od ostatních publikací se liší tím, že je vázaná tradiční čínskou ruční vazbou. V soutěži o Nejkrásnější české knihy roku 2007 získala autorka literární ocenění. Oceněné bylo i výtvarné provedení knihy, které vytvořil ilustrátor. V knize je použita česká transkripce čínských jmen a názvů.

² *Dialog s ilustrátorkou Renátou Fučíkovou*: <http://czech.cri.cn/441/2010/04/15/1s109279.htm> (listopad 2010)

³ Informace získané na základě konzultace s autorkou Lucií Olivovou (leden 2011)

1.2.7 POHÁDKY ZE ZEMĚ DRAKA (PZZD)

Tato kniha byla poprvé vydána již v roce 1960, ale v roce 2008 vyšla v nové verzi. Nové vydání obsahuje třiatvacet čínských pohádek, které se od původních liší jen v několika maličkostech. Většinu pohádek, které Jan Vladislav vypravuje, přejímá z různých evropských překladů. Kromě toho v knize nalezneme i pohádky, které jsou výsledkem autorovy spolupráce se Zlatou Černou. Tato sinoložka pomohla vyhledat a přeložit pohádky, které se v evropské verzi ještě nevyskytovaly.

Kniha je doplněna ilustracemi Zdeňky Krejčové. Tato ilustrátorka v dětství strávila nějaký čas v Číně, kde se učila i kreslit. Její kresby jsou inspirovány tímto pobytem, kdy se mimo jiné setkala i s tamními pohádkami, legendami a bájemi.⁴

Ve všech pohádkách se vyskytuje jednotný přepis čínských názvů v české transkripci a většinou u příběhů není uvedeno, z jaké části Číny pocházejí.

Každá pohádka je uvedena krátkým čínským příběhem, bajkou nebo starou bájí. Vlastní pohádky jsou relativně delší.

⁴Vernisáž Zdenka Krejčová 25.9.2008: <http://www.youtube.com/watch?v=D90Onwc4auQ> (listopad 2010)

2 Historie sbírání čínských pohádek

Podle autorské předmluvy k Eberhard, 1973

Pohádky v Číně přežívají již po mnoho let. Avšak pohádkové příběhy se původně předávaly pouze v ústní podobě z generace na generaci a zapisovány a sbírány byly až později. Velký vliv na studium a sbírání pohádek měly události 20. století.

Čínská literatura prodělala v počátcích 20. století velké změny. Uvolnění literatury z klasických pout, které nastalo po Hnutí 4. května, znamenalo pro Čínu důležitý krok, kterým vstoupila do moderního světa. Místo strnulé klasické čínštiny, které rozuměli jenom vzdělané osoby, byl přijat hovorový jazyk baihua 白话, kterým mluvila široká masa lidí. V tomto jazyce začala vycházet studentská periodika, noviny a knihy, což bylo do té doby nemyslitelné. Hovorový jazyk byl postupně zaveden i do škol.

Zájem se brzy přenesl i do dalších oblastí a učenci se začali zajímat o lidovou literaturu. V počátcích byl zájem soustředěn na sbírání lidových písní, později se okruh rozšířil do všech forem lidové literatury. Výjimkou nebyly ani pohádky. Sběratelé je získávali od obyčejných lidí a mimo pohádek se většinou zajímali i o lidové písničky, hádanky a další příběhy. Sesbírané materiály byly postupně otiskovány v různých periodících.

Dalším důležitým obdobím, kdy byla věnována pozornost lidové literatuře, byla doba po vyhlášení Čínské lidové republiky v roce 1949. Komunisté viděli ve folklóru prostředek, kterým je možné propagovat komunistickou ideologii, a skvělou příležitost, jak ztotožnit své záměry s ohromnou masou lidí.

Důležitou změnou, kterou komunisté provedli, bylo zavedení nové terminologie. V Číně byl od roku 1920 až do založení Čínské lidové republiky používán termín *folkloristika* pod názvem *minsuxue* 民俗学. Tento termín ale komunisté považovali za kapitalistický, a proto se začal používat jiný název, a to *minjian wenxue* 民间文学, v překladu znamenající *literatura lidu*.

Komunistická ideologie se snažila prostřednictvím lidových pohádek vyostřit boj mezi „zlomyslnými“ úředníky a cizinci a „ctnostnými“ rolníky. Mimoto ale také usilovala o racionální zdůvodnění nadpřirozených prvků obsažených v kouzelných pohádkách. Rolníci v nich neměli nacházet pouze nevysvětlitelné jevy a zázraky, ale měli v pohádkách najít podněty k akci. Například v provincii Zhejiang lidé namísto zamilovaných písní začali pod

režimem Maa zpívat radostné písně o kopání hlíny. Písně měly opěvovat skvělé pracovníky, a tím zvyšovat produktivitu práce.

V jednom smyslu bylo použití folklóru antifolklórní. To spočívalo v tom, že byly odmítány a racionalizovány nadpřirozené prvky, které byly obsaženy v lidových příbězích. Také role duchů dostala nový význam. Duchové byli nyní poraženi rolnickým hrdinou místo toho, aby ho strašili. Toto je ještě více zdůrazněno analogií mezi nadpřirozenými duchy a duchy imperialismu a falešného revizionizmu. Všichni jsou duchové, které rozumně uvažující farmář dokáže přemoci pomocí bystrého myšlení. Rovněž mýtus o nadřazenosti západního kapitalismu je „duch“, který může být poražen usilovnou pílí pracujících pod vedením strany. Z toho plyne, že správně prezentovaný příběh o duchovi může být použit ke zvýšení úrovně politického porozumění mezi lidmi.

Podobně tomu bylo i s pověrami, které se komunistická ideologie pokoušela odstranit. Součástí tohoto programu byla např. snaha hanit pohřební zvyklosti, které překážely programu pozemkové reformy.

I přesto komunistická verze folklóru nemusí být nutně považována za uměle vytvořenou propagandu. Většina z 51 etnických skupin obývajících hornaté okraje Číny neovládá psaný jazyk, a tak udržovala své tradice v ústní podobě. Například v provincii Yunnan bylo během šesti měsíců roku 1958 sesbíráno více než 100 000 objektů čínské lidové literatury a kultury – 101 z těchto příběhů byl publikován, jak uvádí Eberhard (1973, xxiv), v *Selected Folktales from the Ethnic Groups of Yunnan*.

Jedním z žánrů, který byl dříve opomíjený a nyní mu je věnována intenzivní pozornost, je lidový epos: ústně vypravovaná báseň významné délky a stáří. Čínským eposům, zabývajícím se událostmi stvoření a aférami bohů a králů ve starobylých časech, je samozřejmě přidána komunistická interpretace, která vyzdvihuje produktivního a revolučního ducha lidí v podmínkách otroctví a feudalismu.

3 Pohádky a další žánry lidové prózy

Je samozřejmé, že tím, jak se vyprávění dostává do české podoby z čínského nebo jiného jazyka, může v příbězích dojít k různým úpravám, čímž se může dokonce změnit i žánr. Žánrové zařazení tedy nemusí odpovídat tomu, jaké bylo v prostředí původního výskytu. Při utřídování příběhů bylo proto někdy problematické zjistit, do jakého žánru každé vyprávění správně zařadit, navíc, když některé žánry se mezi sebou prolínají.

I když názvy všech knih, se kterými jsem pracovala, poukazují na to, že příběhy jsou pouze čínské pohádky, není tomu tak vždy. V sebraném materiálu jsem našla nejenom pohádky, ale i další vyprávění, které se řadí do jiné žánrové skupiny. Proto bych ráda vysvětlila pojmy, které hodlám ve své práci používat.

3.1 Pohádky

Největší zastoupení ve všech mnou zkoumaných sbírkách mají nepochybně pohádky, jak již naznačují názvy knih. Jejich výklad bude také nejpodrobnější. Pohádka jako literární dílo patří do žánru lidové prózy. Avšak pohádky mohou být nejenom v psané formě, ale mohou být tradovány i ústně. V pohádkách je převážně užívána próza, avšak bývají psány i veršem nebo kombinací prózy s veršem. Pohádky jsou krátké epické příběhy, které se vyznačují speciální kompoziční stylistickou výstavbou a obsahují prvky fantastické, zázračné nebo prvky ze všedního života. Pohádky vnáší do nesrozumitelného a chaotického dětského světa smysl a řád a vysvětlují jevy, kterým děti nerozumí. Pohádky mají hlavně vliv na výchovu dítěte, umožňují jim poznávat svět a vzdělávat se (Beneš, 1990, s. 256-257).

Stejně jako české pohádky i ty čínské začínají ustálenými obraty, jako jsou *Kdysi dávno...*, *Byl jednou jeden...*, *Žili byli...*, *Před dávnými časy...* atd. Kromě těchto neurčitých formulí některé pohádky začínají upřesněním místa nebo doby, kdy se příběh odehrává. Nepřesným místním a časovým vymezením má příběh nadčasový význam.

V mnoha příbězích se reálný svět propojuje s nadpřirozenými prvky a vystupují zde smyšlené bytosti a tvorové. Kromě nejznámějších kouzelných pohádek existují i další typy. Lze je rozřadit podle různých hledisek, já se ovšem budu držet rozdělení podle Aarneho a Thompsona (Thompson, 1961). V jejich klasifikaci jsou pohádky rozdělené do pěti hlavních skupin. První skupinou jsou pohádky o zvířatech, druhá skupina nazvaná vlastní pohádky

v sobě zahrnuje pohádky kouzelné, náboženské, novelistické (realistické, ze života) a pohádky o (hloupém) strašidle. Třetí skupinu tvoří žertovné pohádky a anekdoty, čtvrtou skupinu pohádkové formule a poslední páté skupině autoři přidružují ostatní nezařazené pohádky.

3.1.1 *Pohádky o zvířatech*

Základem pohádkovosti tohoto typu pohádek je, že zvířata mluví nebo jednají, ale zároveň neztrácejí svůj vlastní způsob života. Zvíře jako hlavní hrdina je obdařeno takovými vlastnostmi, se kterými si lidé dané zvíře spojují (Beneš, 1990, s. 261). V případě čínských pohádek zde často vystupuje tygr, který představuje silného obávaného škůdce. Liška je stejně jako u nás považována za chytrého a záludného tvora, který druhé zvíře ošálí nebo mu dá zrádnou radu. V příbězích často vystupuje opice, která je pokládána za domýšlivé zvíře.

Příběhy se odehrávají v prostředí, které je zvířatům vlastní. Děj je většinou žertovný a zvířata vystupují v opozičních dvojicích, i když mnohdy v jednom příběhu vystupuje více druhů zvířat. Zvířata se v nich navzájem přechytračí nebo obelstí. Tyto pohádky mohou mít pro čtenáře poučný význam.

Rozdíl mezi pohádkou o zvířatech a **bajkou** tkví v jejich poučnosti. Zatímco pohádka o zvířatech nemusí mít poučný charakter, bajka má nápadnou didaktičnost a alegorii (Beneš, 1990, s. 261).

3.1.2 *Vlastní pohádky*

3.1.2.1 Kouzelné pohádky

Nedílnou součástí kouzelných pohádek jsou kouzelné a nadpřirozené jevy. Tomuto typu pohádek se podrobně věnoval Vladimír Propp (2008), který se snažil zkoumat dějovou výstavbu pohádek a popsat jejich součásti. Jako základní části pohádky vydělil *funkce jednajících osob*. Počet těchto funkcí je omezený, známe jich 31 a jejich posloupnost je vždy stejná. Přitom nezáleží, kdo tyto funkce vykonává. Podle něj se v kouzelné pohádce může vyskytnout nejvýše sedm jednajících postav. A to *okruh jednání škůdce, dárce, pomocníka, princezny, odesilatele, hrdiny a nepravého hrdiny*. Kouzelná pohádka je určena *dějovým sledem*, pohádka je tedy každé rozvíjení děje od škůdčovství nebo nedostatku až

po funkce rozuzlení děje. Výsledkem jeho práce je morfologická analýza kouzelných pohádek. Jeho práce přispívá k snazšímu výběru **kouzelných** pohádek mezi ostatními.

Pohádkový svět je popisován jako harmonický svět, kde vládne spravedlnost a dobro většinou vítězí nad zlem. Vystupují zde typické postavy, které většinou jednoznačně reprezentují dobro nebo zlo. Jako kladné a záporné postavy vystupují například dva bratři, jeden z nich je dobrý a druhý je zlý, nebo jeden je ošklivý a druhý sličný. O tomto černobílém pojetí postav mluvíme jako o *paralelismu postav* (Beneš, 1990, s. 258-259).

3.1.2.2 Novelistické pohádky (realistické, ze života)

V tomto typu pohádek neexistují fantastické nebo kouzelné děje ani kouzelní pomocníci, avšak mohou se zde vyskytovat jevy nepravděpodobné. Hrdinové jsou většinou obyčejní lidé, kteří nejsou obdařeni speciální schopností, ale i přesto vítězí nad svými protivníky svou chytrostí, bystrostí nebo důvtipem. Hrdinové mohou tvořit sociálně protikladné dvojice, jako např. chudý člověk a boháč (Beneš, 1990, s. 259).

3.1.2.3 Náboženské pohádky

Náboženské pohádky se velmi liší v prostředí evropském a asijském v závislosti na religiózních rozdílech. V čínském prostředí v těchto pohádkách vystupují odlišné postavy, než jaké známe v evropských pohádkách. Zatímco v evropských variantách se často objevují postavy Boha, Krista a Petra, čínské náboženské pohádky jsou zaměřeny na mnichy, bůžky a různá božstva.

3.1.2.4 Pohádky o (hloupém) strašidle

Tento typ je mezi čínskými pohádkami málo častý. Na rozdíl od českých či evropských pohádek zde nevystupuje postava čerta, ale různá strašidla v podobě duchů, přízraků nebo démonů. Setkají se s člověkem, který se však strašidel nebojí. Strašidlo vyjde ze střetu jako směšná postava.

3.1.3 *Žertovné pohádky a anekdoty*

Žertovné pohádky jsou většinou krátká vyprávění, která vystihují komické jevy ze společnosti. Jejich děj je dán speciální kompozicí. Děj se postupně rozvíjí až k směšnosti na

závěru vyprávění a tento závěr má přimět posluchače k smíchu. Funkcí žertovných pohádek je poučení se z osudu druhých. Na rozdíl od anekdoty se posluchači smějí již během vypravování a ne až na konci. Děj žertovných pohádek může být jak pravděpodobný nebo věrohodný, tak i nepravděpodobný nebo nevěrohodný. Žertovné pohádky mohou být zaměřeny na různé okruhy postav: o hlupácích, o chytrých hlupácích, o manželích, o šibalech nebo o historických postavách (Beneš, 1990, s. 341-342).

Anekdoty jsou velmi krátká vyprávění. Na rozdíl od žertovných pohádek se posluchač směje až na konci vyprávění, kde ho překvapí nečekané žertovné vyvrcholení. Mezi vlastnosti anekdot patří například aktuálnost, snadná přizpůsobivost různým prostředím a absolutní anonymnost. Existují různé okruhy vypravování, na které jsou anekdoty zaměřeny. Mohou to být anekdoty o bláznech, nadřizovaných, tchyních, představitelích některých řemesel a povolání atd. (Beneš, 1990, s. 342).

3.1.4 Pohádkové formule

Do pohádkových formulí se řadí kumulativní pohádky (řetězovité, stupňovité), což je speciální typ povídek, které mají zvláštní kompozici. Zvláštní kompozice se projevuje v řetězovité výstavbě textu. Jsou to pohádky nepravděpodobné. Mohou v nich vystupovat zvířata i lidé, ale nevyskytují se zde kouzelné motivy. *Jsou to vyprávění bez specifického děje, někdy spíše jen delší slovesné hříčky. Děj není pro určení těchto pohádek rozhodující, jen narůstání nebo ubývání sekvencí* (Beneš, 1990, s. 262). Tento typ pohádek nalezne své posluchače hlavně mezi dětmi.

Dalším druhem pohádkových formulí jsou pohádky, které se ve zkoumaném čínském materiálu téměř nevyskytují. Jejich základem je, že vypravěč příběh říká takovým způsobem, aby posluchači kladli otázky, na které vypravěč dává legrační odpovědi. Do této kategorie se řadí i nedokončené pohádky (např. *Kdyby miska byla silnější, pohádka by také byla delší*) a pohádky bez konce (např. *Sto krav, jedna po druhé přechází most a my počkáme, až ho přejdou*).

3.2 Pověsti

Pověst a pohádka se spolu velmi úzce prolínají. Oba tyto žánry mohou vycházet z mýtu, což je zřejmě výchozí žánr, kterým si lidé dříve vysvětlovali jevy, které nechápali. Pověst má sloužit jako informace nebo poučení o historicky doložitelných nebo i jen předpokládaných skutečnostech. Příběhy jsou zaměřené hlavně na pravděpodobnost, jsou nefantastické, avšak pozoruhodné a některé mohou být zázračné (v případě kouzelných pomocníků). Pověsti se mohou vztahovat k zajímavým přírodním útvarům, k hrdinským skutkům nebo zakladatelům rodové tradice. Od historického pramene se liší tím, že do stejného námětu vsouvá individuální pohled. Pověst většinou podává odpovědi na otázky, které se týkají minulosti (Beneš, 1990, s. 298).

Existuje šest typů pověstí (Beneš, 1990, s. 299-300):

1. pověsti etiologické (o původu země, zvířat, člověka, aj.)
2. pověsti historické (o válkách, vojevůdcích, aj.)
3. pověsti heraldické
4. pověsti místní (o vzniku různých přírodních útvarů)
5. pověsti o mimořádných lidech (o silácích, dřevorubcích, aj.)
6. pověsti legendární (obsahují místně a časově určené informace)

3.3 Mýtus (báje)

Mýtus je příběh z dávné minulosti, který popisuje, jak si lidé dříve vykládali nevysvětlitelné jevy. Obvykle jsou mýty o vzniku světa a jeho řádu; o bozích; dále mýty mohou pojednávat o přírodních jevech a jejich příčinách; o člověku, jeho vzniku a jeho pozemském i posmrtném životě (Chaloupka, 2007, s. 613).

3.4 Povídka

Povídka je prozaický epický útvar, který je oproti románu kratšího rozsahu. Důležitými rysy povídky jsou jednoduchý děj, neměnnost charakteru hlavní postavy a děj soustředěný na jednu dějovou linii. Povídka končí pointou.

3.5 Příběh

Slovo příběh je v této práci použito v přeneseném významu, tedy ne v jeho hlavním významu, kdy příběh popisuje skutečnou událost, ale jako popis děje, který se nemusel opravdu stát a může být smyšlený.

3.6 Vyprávění (vypravování)

Může být také chápáno dvěma způsoby. První pojetí znamená *proces sdělování*, což je narativní forma, tedy ústní předávání určitého příběhu nebo události. V druhém případě je vyprávění chápáno jako *výsledek sdělování*, tedy jako povídka s příslušnými žánrovými rysy (Beneš, 1990, s. 19-20).

3.7 Tangská novela

Tangská literární novela je souhrnné pojmenování umělých povídek, novel či anekdotických příběhů, které v Číně vznikaly mezi sedmým až desátým stoletím. Čínský název *chuanqi* doslovně znamená „písemná podání věcí divných a zvláštních“. Je to tedy literární útvar, který se vymezuje především na základě jeho námětu, zajímavosti a neobyčejnosti (Fass, 1977, s. 282).

4 Klasifikace čínských pohádek podle motivů a rozvedení klasifikace

4.1 Klasifikace čínských pohádek podle motivů

V první části této kapitoly seřadím čínské pohádky podle motivů, na kterých jsou pohádky vystavěny. Při seřazování postupuji podle Aarneho a Thompsonovy klasifikace pohádkových typů, ale při výběru a zařazování pohádek se opírám i o Proppovu analýzu, díky které se snadněji identifikují kouzelné pohádky. Názvy pohádek jsem původně zamýšlela uvádět v pinyin, ale aby bylo pozdější dohledávání pro případného čtenáře snazší, nechala jsem názvy v podobě, ve které se vyskytují v knihách. V závorkách jsou uvedeny další názvy, které má pohádka v jiných publikacích. Dále uvádím, z jaké sbírky je pohádka převzata.

A POHÁDKY O ZVÍŘATECH

1 Divoká zvířata

- 1.1 O lišce a tygrovi (VČK; PZZD)
- 1.2 Když Jaspisový císař povolal do Nebeského paláce všechna zvířata (PZZD)
- 1.3 Pták Ohnivák, který pomáhal Pchan-Kuovi stvořit svět (PZZD)
- 1.4 O zaječích ocáscích (ČLP)
- 1.5 O lišce, opici, zajíci a koni (ČLP)

2 Divoká zvířata a domácí zvířata

- 2.1 Zaječí ocas (VČK)

3 Člověk a divoká zvířata

- 3.1 Tygr ze Zhaochengu (VČK)
- 3.2 Uznalý tygr (VČK)
- 3.3 Strážce paláce (VČK)
- 3.4 O věrném papouškovi (VČK)
- 3.5 O hadím a lidském srdci (PZZD)

4 Domácí zvířata

- 4.1 Brod přes řeku (VČK)

B KOUZELNÉ POHÁDKY

5 Kouzelný odpůrce

- 5.1 Chlapec a drak / Nevděčný drak (ŽČ; ČNP; VČK)
- 5.2 Kao Liang / Dračí král II. (ČLP; VČK)
- 5.3 Pout' za sluncem (Hol-ČP)
- 5.4 O rudém prameni / O rudém javorovém listu (Hol-ČP; ČLP)
- 5.5 Žlutý drak (Hol-ČP)
- 5.6 O nebeském bubnu (PZZD)
- 5.7 O střevíčku z císařského paláce (PZZD)

6 Kouzelný manžel, manželka nebo jiný příbuzný

6.1 *Kouzelná manželka*

- 6.1.1 Krásná čarodějka (VČK)
- 6.1.2 O krásné paní z obrazu (Oliv-ČP)
- 6.1.3 O dívce z obrazu (PZZD)
- 6.1.4 O sáčku s vyšíváním (PZZD)
- 6.1.5 Červené ptáče (VČK)
- 6.1.6 Chud'as a sršňová panna (Oliv-ČP)
- 6.1.7 Hlupáček a krasotinka (Oliv-ČP)
- 6.1.8 O víle z lastury (PZZD)
- 6.1.9 Prost'áček Lang a dívka z vějíře (Holubová, ČP)
- 6.1.10 Tykvová hora (ČLP)

6.2 *Kouzelný manžel*

- 6.2.1 O ropušákovi (Oliv-ČP)
- 6.2.2 Hadí mládenec (ČLP)

7 Kouzelný úkol

- 7.1 Chuang Siao / Houang a starý mudrc / O zářící perle, dvou dračích vlasech, třech stříbrných motýlech a čtyřech cihlách zlata / Olivové jezero (ŽČ; ČNP; VČK; PZZD; ČLP)
- 7.2 Tři zlaté Buddhovy vlasy (ČLP)
- 7.3 O svítícím míči, zlatém vrabci a kamenném lvu (PZZD)
- 7.4 O čuangském brokátu / O brokátovém závěsu (Hol-ČP; PZZD)
- 7.5 O dřevorubci (VČK)

- 7.6 O mladých dívkách v zrcadlech (Hol-ČP; ČLP)
- 7.7 O mladé Pchu-mej (Hol-ČP)
- 7.8 Jitřenka a Skřivánek (Hol-ČP)
- 7.9 O měšci stříbra (PZZD)
- 7.10 Perla zářící v noci (ČLP)

8 Kouzelný pomocník

- 8.1 Pastýř a Tkadlenka / Nebeská přadlenka a pasáček buvolů / O pasáčkovi a nebeské přadleně (VČK; Oliv-ČP; PZZD; ČLP)
- 8.2 Jak šli dva bratři do Kláštera zlatých bambusů (Oliv-ČP)
- 8.3 O jednorohém buvolu (Hol-ČP)
- 8.4 O nefritovém jelínku (ČLP)
- 8.5 O Čangovi, který táhl pagodu (ČLP)

9 Kouzelný předmět

- 9.1 Žlutý čáp / Student a volavka (ŽČ; ČNP; VČK; ČLP)
- 9.2 Proč je mořská voda slaná (ŽČ; ČNP; VČK)
- 9.3 O soli (ČLP)
- 9.4 Ginkgo biloba (VČK)
- 9.5 Slzy / Kouzelná perla (VČK; ČLP)
- 9.6 O kouzelné krabičce (Oliv-ČP)
- 9.7 O kouzelném štětcí (PZZD)

10 Kouzelná síla, schopnost nebo dovednost

- 10.1 Bratři Lu (ŽČ; ČNP; VČK)
- 10.2 Dračí král I. (VČK)
- 10.3 Jak ptačí povídání přivedlo rolníka z neštěstí ke štěstí (Oliv-ČP)

11 Ostatní kouzelné motivy

- 11.1 Han, přítel zvířat (VČK)
- 11.2 Kouzelná bylina (VČK)
- 11.3 Kouzelná zahrada (VČK)
- 11.4 Dcera dračího krále / O dračí princezně (Hol-ČP; PZZD)
- 11.5 O žabákovi, který se stal císařem (Hol-ČP)
- 11.6 O nebeském flétnistovi (Hol-ČP)
- 11.7 O zvířecí a lidské vděčnosti (PZZD)

- 11.8 Lasturová panna (ČLP)
- 11.9 Dračí princezna a San-lang (ČLP)
- 11.10 Zlatý náramek (ČLP)
- 11.11 Bylinná panna (ČLP)
- 11.12 Panna Chryzantéma (ČLP)
- 11.13 Slunečná hora (ČNP; VČK)
- 11.14 Ohyzda (ČLP)
- 11.15 Zlatá sekyrka (ŽČ)

C NÁBOŽENSKÉ POHÁDKY

- 12.1 Kouzelná studna (VČK)
- 12.2 Vrch čajové konvice (VČK)
- 12.3 Palác dešťového draka (VČK)
- 12.4 Staříci na Měsíci (VČK)
- 12.5 Líný drak (VČK)
- 12.6 Tři tygři (VČK)
- 12.7 Jak se narodil Král opic (VČK)
- 12.8 Král opic bojuje (VČK)
- 12.9 Nevěsta lušanského boha (Oliv-ČP)
- 12.10 Jak hrál prefekt šachy s opicí (Oliv-ČP)
- 12.11 O pruhovaném hadu (ČLP)
- 12.12 O Buddhovi se zlatonosnou ropuchou v ústech (ČLP)
- 12.13 Jak bůžek země spadl a rozbil se (ČLP)
- 12.14 O králi Zlatoprstu (ČLP)

D NOVELISTICKÉ POHÁDKY (REALISTICKÉ, ZE ŽIVOTA)

- 13.1 Ucháč pro štěstí (ŽČ)
- 13.2 Dračí nevěsta / Svatba krále vod; Moudrý soudce (ŽČ; ČNP; VČK)
- 13.3 Jeskyně se záclonou z perlové vody (VČK)
- 13.4 Největší malíř (VČK)
- 13.5 Potrestaný zločin (VČK)
- 13.6 Tygr Hiao (VČK)

- 13.7 Čtyři řeky (VČK)
- 13.8 Trpaslík a tři obři (VČK)
- 13.9 Kde pramení Žlutá řeka? (VČK)
- 13.10 Vějíře soudce Su Dongpo (VČK)
- 13.11 Jak soudce vyslychal skálu (VČK)
- 13.12 Konfuciov učitel (VČK)
- 13.13 Yugong a hora / Když chceš, i horu přeneseš (VČK; PZZD)
- 13.14 O zapřené manželce (Oliv-ČP)
- 13.15 Skládací voják (Oliv-ČP)
- 13.16 Noční hostina (Oliv-ČP)
- 13.17 O chytré nevěstě (Hol-ČP)
- 13.18 Minia (Hol-ČP)
- 13.19 O Lu Panovi, prvním tesařském mistru (Hol-ČP)
- 13.20 O plášti z bílého peří (Hol-ČP)
- 13.21 O mladé Pchu-mej (Hol-ČP)
- 13.22 Jitřenka a Skřivánek (Hol-ČP)
- 13.23 O prvním pohádkáři (PZZD)
- 13.24 Tuhle jsem zase četl, že kdysi dávno (PZZD)
- 13.25 O chlapci na žlutém buvolovi (PZZD)
- 13.26 O flétnistovi a dívce z rybářské vesnice (PZZD)
- 13.27 O dívce převlečené za studenta (PZZD)
- 13.28 Zlatý buvol (ČLP)
- 13.29 O Nebeské Panně (ČLP)
- 13.30 O měsíčním stromě (ČLP)
- 13.31 O Lendrákovi (ČLP)
- 13.32 Proč je v Buddhově svatyni socha rybáře (ČLP)
- 13.33 Kamenný beránek (ČLP)
- 13.34 Jak si Lu Pan stavěl dům (ČLP)
- 13.35 Jak Lu Pan se setrou stavěli most (ČLP)
- 13.36 Jak šel císař Kchang-si do Šan-tungu (ČLP)
- 13.37 Neznámá v zeleném (VČK)
- 13.38 Nerozluční (VČK)
- 13.39 Měsíční stařík (VČK)

E POHÁDKY O (HLOUPÉM) STRAŠIDLE

- 14.1 Pagoda z démonů (Oliv-ČP)
- 14.2 O statečném řezníkovi (ČLP)

F ŽERTOVNÉ POHÁDKY A ANEKDOTY

15 O hlupákovi

- 15.1 Náš drahý oslík (VČK)
- 15.2 Pradlena a její syn (VČK)
- 15.3 O bohatém bláznovi (VČK)
- 15.4 Jak zaplatil za nic (Hol- ČP)

16 Příběhy o manželských párech

- 16.1 Kam se na mě hrabe (ČLP)
- 16.2 Bohatství skryté ve vajíčku (VČK)
- 16.3 O mudrcovi (ČLP)

17 Příběhy o ženě (o dívce)

- 17.1 O líné ženě (ČLP)

18 Příběhy o muži (o chlapci)

- 18.1 O lakomém sedlákovi (VČK)
- 18.2 Jak si pod'obanec vychytračil čiročiré štěstí / O střelci, který nikdy nechybil (Oliv-ČP; PZZD)
- 18.3 Kdo plní nádobu přes okraj (PZZD)
- 18.4 O prolhaném Třetím panáčkovi (Oliv-ČP)
- 18.5 Mazaný prefekt (VČK)
- 18.6 O jujubové pecce (Hol-ČP)
- 18.7 O bázlivém tygru a statečném hrnčíři (PZZD)
- 18.8 Zázračný věštec (ČLP)
- 18.9 O Dobrákovi (ČLP)
- 18.10 O chytrém učedníkovi (ČLP)
- 18.11 To je jisté (ČLP)
- 18.12 O čeledínu Wang Jüan-pajovi (ČLP)
- 18.13 Zázračná bylina (ČLP)

19 Příběhy o farářích (duchovních) nebo náboženských postavách

19.1 O mlynáři a nebeském duchu (ČLP)

20 Anekdoty o dalších skupinách lidí

20.1 O bratrském sporu (ČLP)

20.2 Pět vajec natvrdo (ČLP)

20.3 Amitábho, Amitábho! (ČLP)

20.4 Nápis na tabuli (ČLP)

20.5 O čtyřech čeledínech, kteří k smrti rádi skládali verše (ČLP)

20.6 Bakaláři – oslové (ČLP)

20.7 O obelstěném sedlákovi (ČLP)

20.8 Jak sedlák Držgrešle slavil narozeniny (ČLP)

G POHÁDKOVÉ FORMULE

21.1 Prodavač krys (VČK)

21.2 O kameníkovi (Hol-ČP)

21.3 Podivuhodné příběhy tisíce řemeslníků (ČLP)

21.4 O pastevcí, který hnal krávy pít (PZZD)

21.5 O králi, který vytáhl do boje (PZZD)

21.6 O císaři, který si postavil špejchar (PZZD)

H POVĚSTI A MÝTY

22.1 Střelec I / Jak udatný Hou-i sestřelil slunce (ŽČ; ČNP; VČK; PZZD; Oliv-ČP)

22.2 O Buddhovi z Leshanu (VČK)

22.3 Kamenný les (VČK)

22.4 Kohout a slunce (Oliv-ČP)

22.5 Jak si v Jang-čou postavili bílou pagodu (Oliv-ČP)

22.6 O hedvábném tajemství (Oliv-ČP)

22.7 O slavnosti vábniček (Hol-ČP)

22.8 O duchu Gumijovi (Hol-ČP)

22.9 Když vidím oknem (PZZD)

- 22.10 A jak to bylo s lidmi? (PZZD)
- 22.11 Kdysi jsem četl, že slunce bylo zprvu krásný hoch (PZZD)
- 22.12 Nebe neposlalo lidem jen posla (PZZD)
- 22.13 Na počátku neuměli lidé měřit čas (PZZD)
- 22.14 O králi Buvolovi a generálu Vepři (ČLP; PZZD)
- 22.15 O Žluté řece (ČLP)
- 22.16 O Měsíční a Sluneční Panně (ČLP)
- 22.17 Jak Er-lang chytal slunce (ČLP)
- 22.18 Jak se na světě objevila světluška (ČLP)
- 22.19 Mramorová žíla (ČLP)
- 22.20 Jak se tři hory přestěhovaly do Šan-tungu (ČLP)
- 22.21 Tchaj-šan (ČLP)
- 22.22 Jak se na světě objevila první pila (ČLP)
- 22.23 Jak vznikly deštníky a slunečníky (ČLP)
- 22.24 O zrcátkách nebeských vil (ČLP)

I OSTATNÍ NEZAŘAZENÉ POHÁDKY

- 23.1 Podivná svatba (VČK)
- 23.2 O broskvové panence (Oliv-ČP)
- 23.3 Rybí muž (VČK)
- 23.4 Jak neznámý vymáhal dluh (Oliv-ČP)

4.2 Rozvedení klasifikace

V druhé části čtvrté kapitoly blíže okomentuji výše uvedenou klasifikaci. Ke každé skupině uvádím, kolik pohádek se ve zkoumaném materiálu vyskytovalo. Pro ilustraci rozeberu jednu nebo více pohádek a přidám k nim číslo pohádkového motivu z ATh klasifikace, pokud se v této klasifikaci nachází.

A Pohádky o zvířatech

V českém výběru čínských pohádek se poměrně málo vyskytují pohádky o zvířatech. Ve zkoumaném materiálu se jich vyskytlo pouhých 12. Většina pohádkových motivů se

soustřeďuje na vysvětlení příčiny určitého chování zvířat nebo původu jejich vzhledu. Stará bajka **Pták Ohnivák, který pomáhal Pchan-Kuovi stvořit svět** (PZZD) vysvětluje, proč si který pták staví nebo nestaví hnízdo. Pták Ohnivák povolal slepici, sovu, jestřába, vránu, vrabce a vlaštovku, aby si poslechli jeho rady o stavění hnízda. Ale popudlivá sova nebyla ochotná poslouchat jeho rozumy a odletěla. Postupně odletěl jestřáb, vrána a vrabec. Jediná vlaštovka si vyposlechla celou radu, a proto umí stavět hnízda. Slepice během jeho vyprávění usnula, a tak se stavět hnízda nenaučila.

Další pohádky o zvířatech ukazují, jak je určitý druh zvířete vnímán v Číně a jak si lidé vysvětlují jejich charakteristické rysy. Pohádka **O lišce, opici, zajíci a koni** (ČLP) odhaluje povahy zvířat i jejich typické znaky. Liška je zde představena jako potměšilý a mazaný tvor. Děj, který je vystaven na ATh motivu č. 47A (oddíl Pohádky o zvířatech), vypráví o opici, která chtěla přelstít lišku. Svůj plán sdělí zajíci, který jen přihlíží. Opice pozve lišku na oběd a tvrdí, že nejlepší maso je ze zadku koně. Nejprve si ale liška musí uvázat svůj ocas k jeho. Liška předstírala, že nejeví zájem, ale později se vrátí, uváže si ocas a zakousne se. Kůň vystřelí a pádí pryč. Opice to vidí, směje se a skáče na větvě, až z ní spadne a odře si zadek. Zajíc to vše pozoruje a směje se, až si prokousne pysk. Proto má opice červený zadek, zajíc má zaječí pysk, kůň už nikdy nespí vleže a liška má na těle pruhy žluté a šedivé.

B Kouzelné pohádky

Jak je ze seznamu patrné, autoři do svých děl vybírali hlavně kouzelné pohádky, kterých je z celkového počtu 190 pohádek 59 s kouzelným námětem. Oproti českým pohádkám nebývají ty čínské prostoupeny velkým množstvím kouzel ani zde není přítomno mnoho kouzelných předmětů. Hrdinové mnohdy nepotřebují kouzelný nástroj, aby dosáhli svého cíle. Je to znát například v pohádkách, ve kterých se vyskytuje námět, kdy prostý, ale statečný chlapec pomůže lidem od neštěstí nebo přemůže kouzelného odpůrce. V pohádce **Chlapec a drak** (ŽČ; ČNP; VČK) je hlavním hrdinou obyčejný chlapec, který svou chytrostí přemůže strašlivou saň, kterou vychoval. Tento pohádkový motiv je v ATh klasifikaci uveden pod č. 300 (oddíl Kouzelný odpůrce). V dalším příběhu **Kao Liang** (ČLP; VČK) se odvážný muž chopí úkolu, aby zachránil vodu, kterou z města odváží Dračí král se svou ženou. Avšak po vyplnění úkolu nedodrží radu, aby se neohlížel, a utone. Tento příběh dokazuje, že ne všechny čínské pohádky mají dobrý konec.

Zatímco motivy kouzelného manžela se v čínských kouzelných pohádkách často nevyskytují, pohádky, kde vystupují kouzelné manželky, jsou poměrně časté. Hojně zastoupeným pohádkovým motivem je motiv č. 400B a 400D (ATh klasifikace oddíl Kouzelná manželka). Vyskytuje se v pohádkách **O dívce z obrazu** (PZZD); **O sáčku s vyšíváním** (PZZD); **Červené ptáče** (VČK); **Chud'as a sršňová panna** (Oliv-ČP); **O víle z lastury** (PZZD); **Prost'áček Lang a dívka z vějíře** (Hol-ČP) a **Tykvová hora** (ČLP). Děj všech těchto pohádek je velmi podobný. V prvních dvou uvedených pohádkách žena sestoupí z obrazu a stane se ženou většinou chudého muže. V ostatních případech je žena původně zvířetem, lasturou nebo se zrodila z tykve. Děj dále pokračuje poklidným životem manželů, ale po určité době ženu zahlédne mocný muž, kterému se zalíbí, a chce ji dostat za ženu. Žena použije kouzla a díky nim uniknou i s mužem nechtěnému nápadníku.

Některé pohádky, jejichž námět se soustřeďuje na splnění kouzelného úkolu, se velmi podobají českým pohádkám. Dokonce dvě čínské pohádky se svým námětem téměř shodují s pohádkou **Tři zlaté vlasy děda Vševěda** (Karel Jaromír Erben). V čínských pohádkách ovšem nevystupuje děd Vševěd, ale jiné postavy, které jsou vlastní čínskému prostředí.

První pohádka o Chuang Siaovi, která je vystavěna na ATh motivech 461 (oddíl Kouzelných pohádek – Kouzelný úkol) se vyskytuje ve více dílech a má více názvů. Tyto názvy jsou **Chuang Siao / Houang a starý mudrc / O zářící perle, dvou dračích vlasech, třech stříbrných motýlech a čtyřech cihlách zlata / Olivové jezero** (ŽČ; ČNP; VČK; PZZD; ČLP). V pohádce vystupuje chudý chlapec, který touží po dívce bohatého souseda. Aby ji mohl dostat za ženu, musí přinést různé poklady – perlu, zlato, stříbrné mince, šperky. Rozhodne se jít za starým mudrcem, aby mu poradil, jak získat nevěstu. Vydává se na cestu a potkává lidi, kteří ho prosí, aby se zeptal mudrce na jejich otázky. Lidé chtějí zjistit, proč je dívka hluchoněmá, proč třešeň nerodí ovoce, proč se jedna zeď domu pořád bortí, proč se drak stal obyčejným hadem. Chlapec se starého mudrce zeptá na otázky ostatních, ale na svou otázku odpověď nedostane. Na zpáteční cestě všem předá odpovědi starého mudrce a díky tomu získává poklady, kvůli kterým vykonal cestu. Pohádky se liší pouze u konce, který může mít dvě varianty. První možností je, že si chlapec vezme dívku, kvůli které vykonal cestu, nebo v druhém případě si chlapec vezme hluchoněmou dívku.

Další pohádka **Tři zlaté Buddhovy vlasy** (ČP) naznačuje podobnost již v názvu. Děj pohádky je opět založen na ATh motivech 461 (oddíl Kouzelných pohádek – Kouzelný úkol). Chlapec si chce vzít za ženu dívku, ale matka dívky mu ji nechce dát zadarmo. Požaduje, aby chlapec

přinesl tři zlaté Buddhovy vlasy ze Západního ráje. Po cestě chlapec potkává lidi, kteří ho prosí, aby se zeptal Buddha na jejich otázky. V jedné vesnici to jsou lidé, kteří v noci pracují a přes den spí, protože přes den zpívá velký pták. Ptají se, co mají dělat, aby pták přestal zpívat. V další vesnici lidi sužuje zlatý pták ohnivák, který jí rýži, a lidé nemají co jíst. Jako posledního potká chlapec převozníka, který se ptá, proč je moře rozbouřené do doby, než vyjde měsíc. Chlapec dojde k Buddhovi, získá jeho vlasy a Buddha mu mimoděk vyhradí odpovědi na jeho otázky. V moři chlapec sváže mořskou pannu, sváže ptáka ohniváka a nakonec i velkého ptáka. Za odměnu dostane rýži a ptáka, který snáší zlatá vejce a dává stříbro a zlato. Matka jeho nevěsty ale požaduje ještě ošatku perel. Chlapec se tedy vydá ještě za mořskou pannou, která mu je dá, ale varuje ho, že perly se nesmí dostat do styku s vodou. Avšak matka dívky perly umyje a ony zmizí. Potom si matka ještě půjčí ptáka, který snáší zlatá vejce, ale zabije ho. Když žena dojídá zázračnou rýži, pukne.

Ve zkoumaném materiálu se jako kouzelný pomocník často objevuje žebravý mnich nebo určité zvíře, které ovládá lidskou řeč. V těchto pohádkách proti sobě mnohdy stojí protikladné dvojice (dva bratři; bohatý sedlák a chudý chlapec). Zvíře je nejčastěji zastoupeno buvolem, kravkou nebo jelínkem. Kouzelný jelínek vystupuje např. v pohádce **O nefritovém jelínku** (ČLP). Nefritový jelínek žije na hoře, blízko studánky lesních vil. Pod horou žije lakomý statkář, u kterého slouží hodný chlapec. Chlapec jednou najde u studánky stříbrnou jehlici do vlasů a hledá toho, komu patří. Další den se večer u studánky objeví krásná panna. Chlapec jí vrátí její jehlici a ona zmizí. Další dny chlapci v lese mizí placky a zjistí, že je jí jelínek. Za to, že je mohl jíst, poradí chlapci, aby u studánky sebral šaty jedné z nebeských panen, a tím se stane jeho ženou. Chlapec učiní, co mu jelínek poradil, a vybere si právě tu dívku, která ztratila jehlici do vlasů. Dívka umí krásně příst a lakomý sedlák chlapci dívku velmi závidí. Chlapec mu musí povědět o jelínku. Sedlák se také rozhodne čekat u studánky, ale protože je chamtivý, nestačí mu jen jedna panna, proto si vezme šaty všech nebeských panen a ty ho vyzvou k divokému tanci, který ho dožene k smrti.

Přítomnost kouzelných předmětů není ve zkoumaném výběru příliš častá. Většina pohádek, ve kterých se vyskytuje kouzelný předmět, se zaměřuje na námět, kdy kouzelný předmět umí rozmnožovat různé věci. Lidé jistě toužili po bohatství, a proto snili o takovém předmětu, který by jim umožnil majetek získat. Další předmět s kouzelnou schopností může být štětec, který oživuje nakreslené předměty. Některé z těchto pohádek se velmi podobají českým (popřípadě evropským) pohádkám. Jsou to např. pohádky **Proč je mořská voda slaná** (ŽČ; ČNP; VČK) a **O soli** (ČLP). Jejich námět, jak již napovídá název, vysvětluje slanost vody. V

ATh klasifikaci motiv odpovídá číslu 565 (oddíl Kouzelný předmět). I když tyto pohádky nejsou úplně totožné, motiv zůstává stejný. Vystupují zde dva bratři, z nichž ten mladší je hodný, ale chudý, a starší je bohatý a chamtivý. Mladší bratr prosí staršího o trochu rýže nebo obilí, ale on mu ji odmítne dát. Mladší bratr poté na cestě domů nalezne nebo dostane mlýnský kámen, který sype sůl. Dovtípí se, jak zastavit sypání soli, a začne sůl prodávat. Bratr se o tom dozví a chce kámen půjčit. Ale neví, jak ho zastavit, tak ho hodí do moře nebo se s ním v moři utopí.

Často opakovaná pohádka, kde hlavní roli hrají kouzelné schopnosti, nese název **Bratři Lu** (ŽČ; ČNP; VČK). V ATh klasifikaci tento motiv nalezneme v oddílu Kouzelná schopnost (motiv 653). Každý brat je obdařen speciální kouzelnou schopností a navíc si jsou všichni bratři nesmírně podobní. Lu-první může vypít celé moře a zase je vypustit ven. Lu-druhý umí projít ohněm a nespálit se, Lu-třetí natáhne nohy, jak daleko se mu zachce, Lu-čtvrtý má tělo pevnější než nejpevnější železo a Lu-pátý rozumí řeči zvířat. Kvůli svým schopnostem se jeden z nich dostane do křížku s krutým vladařem, který ho uvězní a odsoudí k smrti. Pomocí schopností se bratři střídají ve vězení a pokaždé uniknou smrti. Nakonec vladař zahyne.

C Náboženské pohádky

Čínské náboženské pohádky se velmi liší od českých či evropských verzí. Proto tyto motivy nelze nalézt ani v ATh klasifikaci. Ve zkoumaných publikacích se tento typ pohádek vyskytoval 14krát. V čínských náboženských pohádkách vystupují jiné postavy a pohádky většinou mají žertovný charakter. Nebojí se dokonce zesměšňovat náboženské postavy, jako je Buddha. O něm se vypráví například v pohádce **O Buddhovi se zlatonosnou ropuchou v ústech** (ČLP). Buddha v chrámu si zavolá sirotka a žádá ho, aby se stal jeho přítelem, zůstal s ním a stal se mnichem. Chlapce mu slíbí, že se za ním bude každý den chodit dívat. Chlapec si všimne, že Buddha má hodně peněz a diví se, proč tedy Buddha nepomůže ostatním chudým lidem. Chlapec se později seznámí s dívkou, která je držena zlou Vědmou jihu. Chlapec jí pomůže dostat se z moci zlé Vědmy jihu a žijí spolu. Ale Vědma jihu jim nepřeje štěstí, pošle na ně tygra a velkou vodu, avšak chlapec i dívka se vždy zachrání. Nakonec Vědma požádá Buddhu, aby chlapci řekl, že jeho žena je přeměněná liška. Chlapec ovšemže lež prokoukne, pohrozí Buddhovi sekerou a dostane zlatou ropuchu z jeho úst a získá peníze, se kterými se rozdělí s chudými lidmi.

D Novelistické pohádky (realistické, ze života)

Čínské novelistické pohádky jsou další oblíbenou kategorií a jsou druhou nejčastěji zastoupenou skupinou. V pohádkových knížkách se jich vyskytlo 39. Bývají většinou kratšího rozsahu. Motivy některých těchto pohádek nebývají moc napínavé a nejsou zaznamenány ani v ATh klasifikaci. V pohádce **Jeskyně se záclonou z perlové vody** (VČK) je děj soustředěn pouze na chlapce, který se snaží najít vhodné místo, kam by pohřbil zemřelého otce. Dojde k vodopádu, kde prozkoumává okolní prostředí. V tom se pod něj přizemí medvěd a čeká, až chlapec spadne. Chlapec si neví rady, a proto prosí mrtvého otce o pomoc. Nakonec se dostane do chodby a odtud domů. Věří, že ho zachránil otec, a tak si záchranu vyložil jako poselství, že mu chce být otec nablízku. Místo, aby ho pohřbil u vodopádu, ho pochová na blízkém políčku.

Motiv další novelistické pohádky **Měsíční stařík** (VČK) je již v ATh klasifikaci obsažen, a to pod číslem 930A (oddíl Novelistické pohádky). Mladý muž složil úřednické zkoušky a hledá si vhodnou manželku. V jednom hostinci potká měsíčního staříka, který mu sdělí, koho si vezme za ženu. Ale když muž zjistí, že je to pouze malá dívka z nevýznamné rodiny, rozhodne se ji zabít. Zarazí jí do hlavy hřeb. Dívce zemřou rodiče a ujme se jí prefektova žena. Muž si stále nikoho nemůže najít a lituje, že dívku zabil. Jednou se náhodou zastaví u prefekta a zamiluje se do dívky, která je mu určena osudem, aniž ví o tom, že je to ona. Žena trpí bolestmi hlavy a nikdo nemohl přijít na to proč. Muž jí najde hřeb, vytáhne ho a ona se bolesti zbaví.

E Pohádky o (hloupém) strašidle

Málo zastoupenou skupinou jsou pohádky o strašidlech. V těchto pohádkách nikdy nevystupuje čert, ale pouze strašidla v podobě démonů nebo přízraků. Motivy těchto pohádek nejsou v ATh klasifikaci zařazeny. Ve zkoumaném materiálu se vyskytly pouze dvě pohádky, spadající do této kategorie. První pohádka s názvem **O statečném řezníkovi** (ČLP) ukazuje lidskou nebojácnost. Děj příběhu se soustřeďuje na řezníka, který se v noci vrací přes les. Po cestě vidí besídku, ve které je dívka. Myslí si, že dívka utekla z domu, protože se pohádala s tchýní, a teď se chce oběsit. Pořád na ni mluví a přemlouvá ji, aby se vrátila domů, ale ona mu na to řekla, že ho postraší. A tak muž zjistí, že to není dívka, ale strašidlo, které je přízrakem jedné dívky z vesnice, která se chystá oběsit. Strašidlo se řezníka snažilo zastrašit tím, že příšerně vyplazovalo jazyk, ušima mu tekla krev, měnilo barvy, ale řezníka nic

nevyděsilo. Druhý den zajde řezník do rodiny dívky a domluví její tchýni, aby dívku tolik nesoužila. Další noc jde opět kolem besídky, strašidlo se tam zase objevilo. Popadne ho za vlasy, a tak se strašidlo změnilo se v prase, které si řezník vezme s sebou domů.

F Žertovné pohádky a anekdoty

Žertovné pohádky a anekdoty jsou další poměrně velmi zastoupenou skupinou (30 pohádek) a mnoho z nich se podobá českým pohádkovým příběhům. Avšak příběhy nejsou zaměřeny na zloděje, opilce, a nepojednávají ani o nevěře. Většina příběhů je soustředěna na lidskou hloupost, přetvářku, nadutost, touhu po bohatství a terčem posměchu jsou i věřící lidé.

Humorem prostoupená pohádka **Jak sedlák Držgrešle slavil narozeniny** (ČLP) je postavena na ATh motivu 1555 (oddíl Žertovné pohádky). Sedlák si k narozeninám přeje od každého ze tří zetů bečku vína. Připraví velkou kád', kam se má víno vylít. Do kádě dá trochu vody, protože si myslí, že to v takovém množství nepůjde ani poznat. Ale všichni zet'ové uvažují stejně a donesou také jenom vodu. Když si toto „víno“ nalijí, každý si myslí, že víno chutná špatně kvůli tomu, že tam přidali jednu bečku vody. Proto raději víno chválí a nic nedají najevo. Čeledín tajně víno ochutná a diví se, že všem tak moc chutná.

Pohádka postavená na ATh motivu 1696 (oddíl Žertovné pohádky) **O Dobrákovi** (ČLP) má velkou podobnost s pohádkou od bratří Grimmů **Ó radostné cestování** (Grimm, 1990, s. 102-105). Prostý člověk se chce všem lidem zavděčit, a proto poslouchá rady své ženy. Jednou potká holčičku, která tvrdí, že jí zajíc utekl s pytlím mouky. Muž se vydává mouku hledat a po cestě potkává truchlící, kterých se zeptá na mouku, a ti ho za jeho špatné žerty zbijí. Jeho žena mu řekne, že když uvidí lidi, kteří troubí a bubnují a nesou rakev, tak jim musí projevít soustrast. Tak se muž vydá na cestu podruhé. Nyní vidí průvod, ale neuvědomí si, že je to průvod svatební, a tak zapláče na soustrast. Lidé mu opět dají co proto. Další příležitost poslechnout novou radu ženy dostane ve vesnici, kde hoří. Všem přeje hodně štěstí a neobejde se bez výprasku. Žena mu opět vyjasní, co má dělat, takže když dojde ke kováři, uhasí mu oheň.

G Pohádkové formule

Zvláštní avšak málo zastoupenou kategorií v čínských pohádkách jsou pohádkové formule (6 pohádek). Tyto pohádky mají odlišnou kompozici. Patří mezi ně takové pohádky, ve kterých dochází k narůstání sekvencí, nebo jsou to pohádky bez konce. Do této kategorie patří např.

pohádka **Prodavač krys** (VČK). Syn bohatého obchodníka nedostane po smrti otce nic jiného, než krysu. Krysu vymění za hrách, za hrách dostane velké poleno, poté za něj utrží ještě větší množství hrachu, dostane více polen, poté prodává dřevo, začne prodávat další věci, až prodává i zlato. Vydává se na cesty a zbohatne.

H Pověsti a mýty

Do předposledního oddílu jsou zařazeny příběhy, které vycházejí ze starých příběhů, pověstí a mýtů. Podle velkého množství zařazených příběhů do této kategorie (vyskytlo se jich 24) lze usuzovat, že pro autory českých pohádkových sbírek bylo toto téma velmi oblíbené. Mnoho vyprávění nám přibližuje, jak si Číňané vysvětlují vznik země, kdo jsou jejich dávní hrdinové, příběhy také vysvětlují vznik čínského zodiaku, původ hedvábí a další zajímavé skutečnosti. Toto téma je více přiblíženo v následující kapitole.

I Ostatní nezařazené pohádky

Poslednímu oddílu jsou přiřazeny pohádky, které svými motivy nespádají do žádné kategorie nebo byly těžko zařaditelné, a proto jsou umístěny mezi ostatními pohádkami.

5 Starobylé příběhy

Následující příběhy, které autoři převzali a převyprávěli jako pohádky, původně nenáležely k pohádkám, tak jak byly definovány na straně 18. Tyto příběhy jsou známé čínské pověsti a mýty a vystupují v nich historičtí hrdinové. Při rozřídování pohádek jsem do klasifikace zařadila i tyto příběhy, které svými náměty a kompozicí mohou spadat do pohádkového žánru a jejich motivy se nacházejí v ATh klasifikaci. V předchozí kapitole jsou utříděny podle motivů, na kterých jsou příběhy vystavěny. U některých příběhů známe zařazení do příslušných děl, z kterých původně pocházely, a také je znám jejich autor. Proto bych jim chtěla věnovat větší pozornost.

5.1 Krátká alegorická vyprávění s mravoličným posláním

Mezi čínskými pohádkami jsem našla příběhy, které jsou převzaty z různých čínských děl. Příběhy jsou velmi staré a je v nich schována moudrost, která na první pohled není znatelná. Situace, které v příbězích nastávají, člověka učí, jak se vyrovnat s různými okolnostmi v jeho každodenním životě. Tyto příběhy sepsala Věna Hrdličková v knize *Moudrost staré Číny* (Hrdličková, 2002). Dále jsou uvedeny v *Klenotech čínské literatury* (Lucie Olivová, 2006).

Yugong a hora / Když chceš, i horu přeneseš (VČK; PZZD)

Příběh pochází z díla *Liezi*, které bylo sepsáno přibližně mezi 7. až 5. stol. př. n. l.

V *Klenotech čínské literatury* (Olivová, 2006, s. 55) nese příběh název **Jak Starý blázen přemístil hory** a v knize *Moudrost staré Číny* (Hrdličková, 2002, s. 22-23) se nazývá **Muž, který se rozhodl přestěhovat hory**. Pojednává o starém muži, kterého zlobilo neustále obcházet vysokou horu, a proto se rozhodl, že ji přestěhuje. Celá rodina se dala do práce. Lidé se jim smáli a dobírali si starého pošetilce, což je také doslovný překlad slova Yugong. Ale on jim vysvětlil, že pokud generace po generaci bude pracovat, hora přeci jenom bude přemístěna. V ATh klasifikaci je tento motiv zařazen pod číslem 911* v oddíle Novelistických pohádek jako *Starý muž a hora*.

Kdo plní nádobu přes okraj (PZZD)

V *Moudrosti staré Číny* (Hrdličková, 2002, s. 103) se příběh jmenuje **Muž, který si cenil zlata víc než života** a je vybrán ze sebraných spisů básníka a esejisty Liu Zongyuan (773-819). Původní příběh se od pohádkové varianty mírně liší. V pohádkové verzi starý muž při potopě uvízne na střeše domu a prodá jídlo za stříbro, i když jeho rodina nemá co jíst. Muž se bojí o svůj majetek, když chce jeho syn rozbít střechu sýpky, aby doplaval pro rýži. Vydá se za ním, ale když chce plavat, stříbro v kapsách ho táhne ke dnu, a on utone. Ve verzi od Liu Zongyuana se několik mužů snaží zachránit na loďce, která se s nimi posléze potopí a jeden z nich kvůli zlatu utone. V ATh klasifikaci tento motiv zastoupen není.

Kouzelná studna (VČK)

Tento námět je obsažen v jednom ze *Xuetaových příběhů*, které byly sepsány v 15. stol. V *Moudrosti staré Číny* (Hrdličková, 2002, s. 126-127) je uveden pod názvem **Nezbyde nic pro prasata**. Příběh i pohádka jsou téměř totožné. V obou variantách je zastoupen motiv 750D₁ z oddílu Náboženských pohádek v ATh klasifikaci. Motiv je zde nazván *Pohostinnost je odměněna nevyčerpatelným vínem*. Hlavními strůjci děje jsou taoistický mnich a žena. Mnich dostane bez zaplacení od ženy víno, a na oplátku jí vykope studnu, ve které je voda proměněna ve skvělé víno. Žena zbohatne. Po několika letech se mnich vrátí, žena opět projeví pohostinnost, ale také svou nespokojenost. Stěžuje si, že nemá zbytky pro prasata. Studna vyschne.

Nápis na tabuli (ČLP)

V ATh klasifikaci je tento motiv zařazen pod číslem 1703B jako *Popis velké tabule* v oddíle Příběhů o muži. Děj této pohádky se velmi podobá ději příběhu nazvaného **Krátkozrakost** (Hrdličková, 2002, s. 144), který je zapsán v *Nových humoristických příbězích*. Tato kniha vyšla asi v 19. stol. a její autor je neznámý. Děj je v obou případech velmi podobný, až na jednu malou odlišnost, a to, že v pohádkové variantě vystupují místo dvou mužů postavy tři. Vždy to jsou krátkozrací přátelé, kteří nechtějí přiznat, že nemají dobrý zrak. Dohodnou se, že půjdou své oči vyzkoušet na nové tabuli v chrámu. První si běžel tabuli přečíst ještě, když ležela na zemi. Naučil se první čtyři znaky. Druhý se naučil celý nápis. Třetí se naučil všechny znaky a prohlédl si i výzdobu. Další den šli k chrámu, každý se pyšnil, že vše vidí, ale pak přišla jeptiška a řekla, že tabule ještě nevisí.

Zázračná bylina (ČLP)

Další vtipný příběh s názvem **Jak být neviditelný** (Hrdličková, 2002, s. 85) pochází z díla *Les smíchu*, které ve 3. stol. sebral Han Danchun. Vtipnost příběhu zajišťuje motiv, který je v ATh klasifikaci zařazen v oddíle Příběhů o muži pod č. 1539B *Lehkověrný muž věří, že je neviditelný*. Pohádka se od starého příběhu mírně liší. Ve starém příběhu je hlavní postavou chudý muž, který věří, že ho list, za který se nejprve schovala kudlanka, učiní neviditelným. V pohádce naopak vystupuje bohatý sedlák, kterému chudý chlapec napovídá, že ho list učiní neviditelným. Za odměnu si chlapec vyprosí obilí. Avšak výsledek je v obou případech stejný. Muž naletí, zeptá se manželky, zda je opravdu neviditelný, která mu netrpělivě odpoví, že ano. Poté se vydá do města krást, ale je přistižen.

Nevěsta lušanského boha (Oliv-ČP)

Tento příběh je vyprávěn v *Klenotech čínské literatury* (Olivová, 2006, s. 80) podle příběhu ze sbírky *Pátrání po nadpřirozených bytostech*. Zde má název **Nevěsta boha z hory Lu**. Příběh a pohádka jsou opět téměř totožné. Motiv v ATh klasifikaci není zahrnut. Děj je následující: služka žertem zaslíbí bohu dceru vyššího úředníka. Když se vracejí, uprostřed řeky se loď zastaví a jediné řešení vidí v tom, že dívka musí být hozena do řeky, aby mohli plout dál. Matka ji nechce dát, tajně pošle jinou dívku, ale když to zjistí otec pravé nevěsty, nechá ji vhodit do vody. Nakonec obě dívky stojí na břehu a bůh vzkazuje, že by nebylo vhodné, aby lidé a bohové uzavírali sňatky.

Vějíře soudce Su Dongpo a Jak soudce vyslýchal skálu (VČK)

Tyto dva příběhy sice nejsou přímo zastoupeny v *Moudrosti staré Číny* ani v *Klenotech čínské literatury*, avšak postava Su Dongpoa je skutečná (tento umělec žil v letech 1037-1101). Proto chci přiblížit i příběhy, kde se vyskytuje. V obou případech je Su Dongpo představován jako chytrý soudce – ATh motivy pod č. 926 v oddíle Novelistických pohádek. První pohádka **Vějíře soudce Su Dongpo** (VČK) začíná příjezdem Su Dongpoa do vesnice, kde má zastávat funkci soudce. Zastihne dva muže, kteří se hádají před Yamenem. Jeden muž půjčil druhému peníze, on si za ně koupil vějíře, ale neprodal je a ony zplesnivěly. Měl teď peníze vrátit, protože první muž se chtěl ženit. Soudce na plesnivé vějíře nakreslil obrázky a prodal je. Každému z mužů dal 10 taelů.

V druhém příběhu soudce chytře vyřeší krádež. Jeho oblíbenému prodavači sezamového oleje někdo ukradl váček s penězi. Su Dongpo nařídí bičovat skálu, protože ona určitě peníze ukradla. Sejdou se lidé, přihlížejí a myslí si, že se soudce zbláznil. Soudce od každého chce malý peníz jako pokutu. Jeden peníz je od oleje a tak zjišťuje, kdo je viník.

O Lu Panovi, prvním tesařském mistru (Hol-ČP); Jak si Lu Pan stavěl dům a Jak Lu Pan se setrou stavěli most (ČLP)

Další pravděpodobně skutečnou postavou je Lu Pan – bájný stavitel a patron budovatelů a stavitelů. Příběhy vypráví o tom, jak se Lu Pan vydává do světa, kde hledá vzdělání a hodlá si osvojit řemeslo. Dojde až k Mistru tesaři, který ho naučí tesařství na mistrovské úrovni. Další dva příběhy obsahují nadpřirozené prvky a vystupují v nich i kouzelné bytosti.

Opičí král (VČK)

Tato postava se objevuje v románu *Cesta na západ*, jehož autorství je připisováno Wu Cheng'enovi, který se inspiroval cestou mnicha Xuanzanga do Indie. Tato postava božského opičáka zřejmě vychází z indického bájného opičáka Hanumana, v Číně zdomácněla a je velmi známá, ale už v přetvořené podobě. V pohádkách **Jak se narodil Král opic a Král opic bojuje** (VČK) je líčeno, jak se opičák zrodil, jak se snažil dojít nesmrtelnosti a jeho další příběhy.

5.2 Tangské novely

O krásné paní z obrazu (Oliv-ČP)

Námět tohoto příběhu vychází ze staré tangské novely (*chuanqi*) z 9. století, která je v české verzi uvedena ve *Starožitném zrcadle* (Fass, 1977, s. 218) pod názvem **Paní z obrazu**.

Pohádková verze je až na několik malých odchylek věrnou kopií starého příběhu a neobsahuje dodatečné motivy. V ATh klasifikace je tento motiv zaznamenán pod číslem 400B. Učenec si jednou koupil dřevěnou zástěnu s obrazem krásné dívky. Vzýval její jméno sto dní a potom jí dal napít odvaru ze spáleného hedvábí, a dívka ožila. Stala se jeho ženou a měli spolu syna. Učenec potkal známého a ten ho strašil, že jeho žena není člověk, ať ji raději zabije. Než se muž rozhodl k činu, ženě vyhrkl z úst odvar, a i se synem se objevila na obrazu na zástěně.

Měsíční stařík (VČK)

Z dalšího příběhu, který je uveden ve *Starožitném zrcadle* (Fass, 1977, s. 14-17) pod názvem **Hostinec Předurčení**, vychází pohádka **Měsíční stařík (VČK)**. V ATh klasifikaci je motiv uveden pod číslem 930A (oddíl Novelistické pohádky). Příběhy se mírně liší v několika bodech. Tangská novela uvádí, že stařec, který předurčuje manželské páry, přišel z podsvětí, zatímco v pohádkové verzi je jím Měsíční stařík. V obou případech zde vystupuje muž, který si hledá manželku. Potká staříka, který mu sdělí, že se ožení s dívkou, která je teprve malé dítě. Muži se však tato dívka nelíbí, a proto ji hodlá zabít. To se naštěstí nepodaří.

V pohádkové verzi dívka skončí se zabodnutým hřebem v hlavě a v novele je pouze zraněna na čele, kde jí zůstane jizva. Po několika letech se s ní muž opět setkává u prefekta, který se dívky ujal. Když se s ní ožení, objeví její zranění a pozná, že je to předurčená dívka.

Podivná svatba (VČK)

Další pohádka s nadpřirozenou tematikou nese název **Podivná svatba (VČK)**. Tato tangská novela byla zaznamenána ve *Starožitném zrcadle* (Fass, 1977, s. 118-120) pod názvem **O duši, jež opustila tělo**. V ATh klasifikaci motiv uveden není. V obou verzích příběhu vystupují tytéž osoby, dokonce se stejnými jmény. Příběh vypráví o zamilovaném páru. Dívka však byla zaslíbena jinému muži a její milý proto odjel na lodi pryč. V noci za ním dívka přišla a zůstala s ním. Po pěti letech, kdy už měli dva syny, zatoužila dívka po domově a vrátili se. Muž se jejímu otci omlouval, kvůli tomu, že prchli. Ten však tvrdil, že dívka je stále doma, ale bohužel je nemocná a leží na lůžku. Když nemocná dívka uslyšela tuto zprávu, vstala, oblékla se a nalíčila se. Obě dívky se potom spojily. Jen šat na nich zůstal dvojí.

Dcera dračího krále / O dračí princezně (Hol-ČP; PZZD)

Tyto pohádky se vyskytovaly ve dvou pohádkových sbírkách a jejich děj je velmi podobný i příběhu, který je uveden ve *Starožitném zrcadle* (Fass, 1977, s. 126-139) pod názvem **Dcera dračího krále**. Ve všech příbězích opět vystupují stejné postavy se stejnými jmény a pohádky a novela se liší až v závěru. Student neuspěl u císařských zkoušek. Na zpáteční cestě se jeho kůň vzepjal a docválal až na louku, kde pásla sličná dívka ovečky, ale byla oděna v otrhaných šatech. Byla dcerou dračího krále, ale byla provdaná za krále řeky, který s ní zacházel špatně. Student se nabídl, že donese psaní jejímu otci do jezera Dongtingu. Díky jejím radám se dostal do jezera a předal zprávu dračímu králi. Hrozivou zprávu se dozvěděla i její matka a

bratr dračího krále. Ten začal vyvádět, ihned šel napravit křivdu a vykonat pomstu. Přivedl svou neteř. Poté ji nabídl studentovi za ženu, ale ten ji odmítl, i když si na princeznu tajně myslel. Rozloučili se tedy, získal mnoho hodnotných pokladů a vrátil se domů. Na princeznu častokrát myslel. V pohádkové verzi si student po letech vzal za ženu cizí dívku. Tato dívka není nikdo jiný, než dračí princezna. Tangská novela konec více rozvádí. Student si nejprve vezme dvě manželky, které mu zemřou, a až nakonec si vezme dceru dračího krále.

5.3 Divadelní zpěvohra

O zapřené manželce (Oliv-ČP)

Vychází z tragické divadelní zpěvohry a v úvodu je do něho vetkána pohádka o „nudlích, nošených přes most“, tedy text objasňující zrod jisté speciality z proslulé sečuánské kuchyně, který s divadelní hrou nesouvisí.⁵ Dále příběh pokračuje tím, že se učenec vydá do hlavního města. Zalíbí se princezně a předstírá, že nemá manželku, aby se s princeznou mohl oženit. Jeho žena se zatím vydá za ním do hlavního města, ale muž se k ní nechce znát a dokonce rozkáže veliteli stráže, aby ji zabil. Velitel ale raději zabije sebe, než by ublížil nevinné ženě. Ta se potom vydá k soudci a její muž je odsouzen k smrti.

5.4 Mýty

Pastýř a Tkadlenka / Nebeská přadlenka a pasáček buvolů / O pasáčkovi a nebeské přadleně (VČK; Oliv-ČP; PZZD; ČLP)

Tato pohádka je v Číně velmi známá, a i proto se vyskytuje ve více publikacích. Děj příběhu se pokaždé mírně odlišuje, což je dáno tím, že v nejstarší verzi je tento příběh pouze fragmentem o čtyřech větách. Autoři ho proto rozšířili, aby byl pro dětského posluchače zajímavější (ATh klasifikace motiv 413). Vypráví o Pasáčkovi, který buď pomocí kouzelné kravky získá za ženu Nebeskou přadlenku, dceru vládce nebes, nebo si ho Přadlenka vybere sama. Po svatbě ale pro samou lásku zapomenou na své povinnosti, a proto je nebeský vládce rozdělí. Nebeská přadlenka musí žít na východním břehu Mléčné dráhy a Pasáček musí žít na

⁵ Informace získané na základě konzultace s autorkou *Čínských pohádek* Lucií Olivovou (leden 2011)

její druhé straně spolu se dvěma dětmi. Mohou se vidět pouze sedmý den sedmého měsíce, kdy straky utvoří přes Mléčnou dráhu most.

Střelec I Střelec I / Jak udatný Hou-i sestřelil slunce (ŽČ; ČNP; VČK; PZZD; Oliv-ČP)

Dalším oblíbeným starobylým příběhem je mýtus o Střelci Yi (Houyi). Tento udatný hrdina dovedl sestřelit 9 sluncí a zabít obludy, které pustošily zemi a sužovaly lid.

A jak to bylo s lidmi? (PZZD), Když vidím oknem (PZZD) a Tchaj-šan (ČLP)

Tyto mýty vysvětlují stvoření světa a lidí. Ve zkoumaném materiálu čínských pohádek byly popsány dvě odlišné postavy, které různými způsoby stvořili svět nebo lidi. Stejně postavy jsou zachyceny i v díle *Čínské mýty* (Birrellova, 2006, s. 16, 20), kde jsou navíc uvedeny i další mýty, kterými si lidé vysvětlovali vznik světa. První příběh **A jak to bylo s lidmi?** (PZZD) vypráví o bájně bohyni Nüwa, která měla tělo jako had, hlavu jako člověk a rohy jako býk. Ze žluté hlíny uhnětla bytosti naší podoby a oživila je. Při práci ji však zastihl déšť, a proto se každý člověk od sebe mírně odlišuje. Za jejího panování způsobil vládce vod potopu. Vládce ohně ho zastavil, avšak když vládce vody zemřel, roztříštil severozápadní pilíř nebes a země se naklonila k jihovýchodu. Proto všechny řeky v Číně i nyní stékají k této světové straně.

V dalším mýtu o stvoření **Když vidím oknem** (PZZD) figuruje polobůh Pan Gu, který se zrodil z vejce, které leželo uprostřed prázdnoty osmnáct tisíc let. Vejce se rozdělilo, horní polovina stoupala vzhůru a vzniklo z ní nebe. Z dolní poloviny vznikla země. Za dalších osmnáct tisíc let Pan Gu stvořil slunce, měsíc, hvězdy a sám po této době zemřel a jeho tělo se změnilo v pohoří, řeky, déšť, prst, trávu, stromy, skály, kovy a drahokamy.

Na severovýchodě spadl kus nebe. Na nebi byla díra, kterou proudil příval vod z Mléčné dráhy. Byla velká povodeň, lidé museli pro záchranu vyšplhat do korun stromů. Dobří duchové sešli na svět a z kamenů navršili vysokou horu. Hora byla vysoká, že zmizela v nadoblačných výšinách a díra do nebe byla ucpaná.

6 Hlavní pohádkové postavy

V této kapitole bych čtenáře ráda seznámila především s bližší charakteristikou pohádkových postav, které se nejčastěji vyskytovaly ve zkoumaném materiálu. Tento popis postav nevychází z žádné konkrétní klasifikace, pouze jsem se snažila stručně představit nejdůležitější postavy, a to zvířecí, lidské a nadpřirozené.

Drak v čínské kultuře znamená dobromyslné majestátní silné stvoření. V lidové tradici však hraje významnou roli hlavně mořský drak, který přebývá v jezerech, řekách nebo mořích a žije zde spolu se svými sloužícími. V jeho paláci lze nalézt mnohé drahocennosti. Vystupuje jako nebeský tvor, který disponuje silnou mocí a umí vládnout řekám, mořím, dešťovým přeháňkám a povodním (Eberhard, 2001, s. 55-56). Jako vládce vod se potom objevuje v mnoha čínských pohádkách a je vyobrazen jako Dračí král. Oproti českému prostředí, kde jsme zvyklí, že škůdcem je strašlivý drak, se v roli kouzelného odpůrce drak téměř vůbec nevyskytuje. Jako strašlivá saň, kterou známe z českých pohádek, vystupuje pouze v pohádce **Chlapec a drak** (ŽČ; ČNP; VČK), kdy chlapec vychová z draka saň, kterou nakonec přemůže.

V pohádkách často vystupuje jako obávaný tyran tygr. V čínské kultuře bývá tygr posuzován jako zvíře, které je pro lidi nebezpečné, a lidé se ho dříve velmi báli. Avšak tygr nemusí vystupovat pouze jako děsivý zabiják, ale může být představován jako důstojný tvor a ochránce lidí, který svou odvahou dokáže odehnat démony (Eberhard, 2001, s. 253-254). Respektován je např. v pohádkách **Uznalý tygr** (VČP) a **Tygr ze Zhaochengu** (VČK), kde tygr pomáhá člověku.

Dalšími zvířecími postavami mohou být jelen, který je symbolem hojnosti a dlouhověkosti, liška, jako chytré až vychytralé zvíře, a želva, která symbolizuje dlouhý život (Eberhard, 2001, *passim*). V pohádkách se vyskytují další zvířata, kterými jsou zajíc, kůň, buvol, kravka, papoušek, oslice a další.

Příběhy, kde vystupuje jako hlavní postava člověk, se takřka výhradně zaměřují na mužského hrdinu. Jen v málo případech je hlavní hrdinkou žena nebo dívka. Děj soustředěný na hlavní hrdinku je například v pohádce **Minia** (Hol-ČP). Pohádka vypráví o obyčejné služebné Minii, která musela sloužit císařovně, a zároveň objasňuje, jak se lidé naučili jíst vařenou rýži.

V pohádkách se kromě obyčejných děvčat také objevují nebeské víly nebo dcera Dračího krále.

Na rozdíl od českých nebo evropských pohádek v těch čínských nenalezneme prince jako hlavního hrdinu. Prince zde nahrazují postavy studenta (bakaláře), což by mohlo být odpovídajícím typem v čínské kultuře. Ve většině případů je však nahrazen postavou prostého chudého chlapce, který žije na venkově. Tento rys je jistě odrazem sociálního složení Číny, kde nejvíce zastoupenou skupinu představují rolníci. Další příčinu lze nalézt i v době, kdy se pohádky sbíraly. Bylo to v době, kdy v Číně panovala ideologie, která pěla chválu na prostý lid. Mladík nemyslí na své dobro, ale snaží se pomoci ostatním. Například v pohádce **O dobrákovi** (ČLP) muž potkává různé skupinky lidí, kterým se snaží zavděčit, ale nedaří se mu to, a tím vznikají žertovné situace. Chlapec jako hlavní hrdina většinou ztělesňuje kladné vlastnosti, je hodný, pracovitý, odvážný a v mnoha případech musí živit své dobrosrdečné rodiče. Zde se promítá etická kategorie *xiao*, na kterou je v Číně kladen velký důraz. Znamená oddanost dětí k rodičům a úctu ke starším. Někdy chlapec zůstává sirotkem a sám si musí vydělávat na živobytí, s tímto tématem se můžeme setkat například v pohádkách **Hlupáček a Krasotinka** (Oliv-ČP) a **Panna Chryzantéma** (ČLP).

Hlavními hrdiny mohou být i prostí řemeslníci, kteří ovládají různé druhy profesí. Nejčastěji se objevují kameníci, tesaři, dřevorubci a malíři. Můžeme je nalézt například v pohádkách **O dřevorubci** (VČK), **Největší malíř** (VČK) a **O Lu Panovi, prvním tesařském mistru** (Hol-ČP).

Tito hrdinové touží po určité dívce, což je často důvodem jejich počinání. Dívka může být buď prostého rodu, nebo nadpřirozená bytost, a to urozená dračí princezna či nebeská víla, případně císařova dcera. Je zajímavé, že dívky netouží po bohatém ženichovi, ale upřednostňují chudého, hodného a přičinlivého chlapce. To ovšem může být ideologická retuše, jak ji zmiňuje ve svém doslovu Eberhard (1973, xxiv).

Oblíbeným hrdinou je také postava šibala, který se nevyskytuje příliš často, ale zato ve více variantách. Ve většině případů jím je obyčejný chudý mládenec, který svým vtípem někoho napálí nebo přelstí a tím vytváří žertovné situace. Šibalské motivy můžeme najít i v postavě lišky, která svým důvtípem přelstí koně – pohádka **O lišce, opici, zajíci a koni** (ČLP).

V žertovných pohádkách se čtenář může pobavit při směšných situacích, které vytváří manželé, z nichž jeden nebo oba jsou hloupí. Hloupou manželku lze najít v pohádkách **Kam se na mě hrabě** (ČLP) a **O líné ženě** (ČLP). Dalšími představiteli vtípných příběhů jsou muži, kteří se před sebou předvádějí, například v pohádce **Nápis na tabuli** (ČLP), dále je pozornost soustředěna na důvěřivé hlupáky a na mnichy, kteří jsou terčem posměchu stejně, jako jsou u

nás zesměšňování například kostelníci. Nejsou opomenuti ani ironizování bakaláři, kteří touží po úřednické kariéře (**Bakaláři – oslové** (ČLP)).

Za nejvyššího nadpozemského vládce je považován Nefritový císař (v *Pohádkách ze země draka* je jméno přeloženo jako Jaspisový císař). Je považován za nejvyššího vládce světa a lidí a žije v Nebeském paláci. Jeho matka je Královna matka Západu. V pohádce **Líný drak** (VČK) je zobrazena s panteřím ocasem a tygřími zuby.

Pokud hrdina hledá chytrou radu, musí vykonat strastiplnou cestu za Moudrým starcem, což je vlastně Buddha. Figuruje například v pohádce **Tři zlaté Buddhovy vlasy** (ČLP). Tato postava je povědomá i nám, protože se s ní můžeme setkat v naší pohádce **Tři zlaté vlasy děda Vševěda** od K. J. Erbena.⁶

Je třeba se zmínit o záporných postavách, mezi nimiž se nejčastěji vyskytují zlí démoni, kteří umějí měnit svůj vzhled, ale jejich původní podoba nebývá blíže specifikována. Je tomu tak i v pohádkách **Pagoda z démonů** (Oliv-ČP), kde na sebe démoni berou podobu krásných dívek. V pohádce **O statečném řezníkovi** (ČLP) strašidlo mění barvy. V mnoha pohádkách vystupuje císař, avšak nepředstavuje osvíceného panovníka, ale většinou je prezentován jako negativní osoba; to by opět mohla být ideologická retuše čínských vydání. V pohádce **O kouzelném štětci** (PZZD) touží po bohatství, a proto nutí chlapce, aby mu nakreslil různé drahocennosti. Císař ale nakonec skončí v moři, které malíř namaloval. V mnoha pohádkách se objevuje lakomý nebo závistivý sedlák, který se snaží každého okrást, ale nakonec je přelstěn nebo potrestán. Takováto situace je vypočtena v pohádce **O lakomém sedlákovi** (VČK).

Ve zkoumaných pohádkových sbírkách se kromě smyšlených postav objevovaly i osoby z historie nebo postavy z mýtů. Z mytologických postav se nejčastěji vyskytují stvořitelé světa: duch Gumij, Pan Gu a Nüwa. Jako další mytologické postavy se objevuje osm nesmrtelných, avšak pozornost je nejvíce soustředěna na Chromce Liho, který vystupuje například v pohádce **O králi Zlatoprstu** (ČLP). Oblíbenou doložitelnou postavou je Su Dongpo – jeden z nejvýznamnějších básníků z období dynastie Song. Tato postava stojí v popředí děje v pohádkách **Vějíře soudce Su Dongpo** (VČK) a **Jak soudce vyslyšel skálu** (VČK).

⁶ Karel Jaromír Erben - *Tři zlaté vlasy děda Vševěda*: <http://www.cist.cz/Pohadky/vseved.htm>, (březen 2011)

V čínských pohádkách se tak jako v českých či evropských v souvislosti s postavami objevují určitá magická čísla. Nápadná je trojka, hlavními hrdiny bývají například tři bratři, z nichž vždy ten nejmladší dosáhne štěstí, určitý úkon se třikrát opakuje a podobně. Hlavním hrdinou může být ale také pouze jediný chlapec. Protože jednička je v čínské kultuře číslo osamělosti, samoty, hrdinu tedy charakterizuje už sama skutečnost, že je jeden, to znamená sám.⁷

⁷ Informace získané na základě konzultace s Lucií Olivovou, březen 2011

Závěr

Jak již napovídá podnázev mé bakalářské práce, své úsilí jsem zaměřila na soupis českých překladů čínských pohádek a klasifikaci těchto pohádek podle motivů. Pro zkoumání jsem původně použila šest česky psaných sbírek, z nichž jednu (*Tři zlaté Buddhovy vlasy*; Šťovíčkova, 1972) jsem musela následně vyloučit, jelikož zahrnovala pohádky, které se shodovaly s těmi, které byly obsaženy v publikaci *Čínské lidové pohádky* (ČLP). Abych ji nahradila a získala dostatečné množství materiálu, rozšířila jsem prameny o další dvě sbírky (ČNP a ŽČ) a ve výsledku jsem tedy pracovala se sedmi sbírkami čínských pohádek.

Pohádky ze všech těchto děl jsem setřídila podle motivů. Roztřídění pohádek vychází z Aarneho a Thompsonovy klasifikace pohádkových typů (Thompson, 1961). Při zařazování pohádek jsem čerpala i z díla *Morfologie pohádek a jiné studie* (Propp, 2008), které mi pomohlo hlavně rozpoznat kouzelné pohádky.

Výběr materiálu v sedmi českých sbírkách je nutně zkreslený, protože jde o vzorek, který už vybrali a upravili autoři těchto sedmi sbírek. Proto nemohu tvrdit, že je to reprezentativní vzorek čínských pohádek, a také mnou stanovená klasifikace je vytvořená podle daného materiálu. Přesto předpokládám, že je poměrně spolehlivá.

V souborech čínských pohádek lze nalézt velké množství pohádkových typů s různorodými pohádkovými motivy. Nejvíce početně zastoupeným typem jsou kouzelné pohádky, jejichž děj je ve většině případů napínavý a překladatelé je převzali jistě proto, aby byly pro čtenáře atraktivní. Velmi častou postavou, která se v tomto typu pohádek vyskytovala, je kouzelná manželka.

Další významnou kategorii představují pohádky novelistické a žertovné.

Ve zkoumaném materiálu se kromě pohádek vyskytovaly i další útvary lidové prózy jako jsou mýty, pověsti a starobylé příběhy. Hranice mezi jednotlivými žánry je velmi úzká, dokonce i čínští sběratelé se potýkali s problémem správného zařazení. Proto je pravděpodobné, že některé příběhy, které jsem zařadila mezi pohádky, mohou mít svůj původ v mýtu, pověsti či starobylém příběhu. Původní podoba některých těchto příběhů se mi podařila dohledat v jiných do češtiny přeložených dílech, a proto jsem se jimi blíže zabývala v páté kapitole.

Mnoho čínských pohádek nese znaky shodné s těmi, které se vyskytují v pohádkách po celém světě. Vyznačují se stejnou stavbou, stylem, používanými výrazy a vypravěčskými formulemi.

Dobrý člověk vždy dojde ke štěstí a chamtivý člověk zle skončí. Opakují se v nich také magická čísla tři, sedm a devět. Mnohé motivy se vyskytují v ATh klasifikaci pohádkových typů. Některé z pohádek mají spletitou stavbu, a proto mohou být zařazeny pod více motivy ATh klasifikace.

Čínské pohádky pojednávají o lidské hlouposti, chytrosti, lakotě nebo lidském štěstí. Hlavní hrdinové v nich také bojují proti zlému nebo lakotnému protivníkovi. Příběhy jsou vedeny nejen v žertovném tónu, ale objevují se zde i pohádky, které končí tragicky.

Z pohádek lze vycítit úctu k předkům a starším lidem, což je v Číně již dávno zakořeněná ctnost. Dalším běžným tématem je synovská oddanost, která se projevuje hlavně v tom, že děti se starají o své staré rodiče. Z některých příběhů lze vycítit další čínskou vlastnost, a to cit pro kolektiv. Hrdina se např. vydává na strastiplnou cestu za sluncem, aby všechny zachránil. Další pohádky ukazují nelehký život dívky v nové rodině, do které se provdá. Příčinou jejího smutku a neklidu je napětí mezi ní a tchýní. Objevuje se zde samozřejmě sourozenecká rivalita, kdy většinou mladší bratr je ten hodnější a aby dosáhl štěstí, musí podstoupit různá příkoří, která mu někdy nachystají starší bratři.

Jako v pohádkách jiných národů i čínské pohádky staví pravou lásku na první místo a za každou cenu ji brání.

Pohádky obsažené v použitých sedmi publikacích byly tradovány a sepisovány po delší časové období a vznikaly na různých místech. Proto odrážejí různá období a popisují místa z odlišných oblastí. Vysvětlují vznik některých zajímavých míst, soch nebo památek. Někteří překladatelé ponechali místní označení u každé pohádky zvlášť, zatímco jiní se zaměřují přímo na pohádky z jedné oblasti (např. *Čínské pohádky* od Lucie Olivové se kromě šesti příběhů soustředí na pohádky z města Yangzhou a jeho okolí).

Číňané rádi vyprávějí příběhy, které se vztahují k významným svátečním dnům. Při svém výzkumu jsem narazila na příběhy, které vysvětlovaly důležitost patnáctého dne osmého měsíce, kdy se otevírá nebeská brána, jak se praví v příběhu **O Nebeské Panně** (ČLP), a sedmého dne sedmého měsíce, kdy se slétnou všechny straky a na nebi vytvoří most, na kterém se setká Nebeská přadlenka a Pasáček (pohádka se objevuje ve více sbírkách).

Při čtení čínských pohádek by se čtenáři mohlo zdát, že postrádají složitější a rozvinutější děj a napínavou zápletku. Čínské pohádky jsou oproti našim v mnoha ohledech méně vzrušující a jejich účelem je moralizovat. Čeští autoři se proto snažili do pohádkových sbírek vybrat

takové příběhy, které budou více epické, napínavé a tím i více zajímavé pro českého čtenáře. Mnohdy se autoři nevyhnuli ani drobným úpravám, které tyto „suché“ příběhy obohatily o jejich vlastní fantazii. Kvůli tomu může docházet k lehkému posunu v pohádkovém ději a mé závěry proto mohou být lehce zkresleny.

Resumé v anglickém jazyce

The aim of my bachelor thesis was the analysis of seven Czech collections of Chinese folk tales and their classification. The second chapter deals with the history of collecting Chinese tales. The theoretical part (the third chapter) focuses on the clarification of the terms used in this work, on the distribution of folk tales into types, and on the characterization of these types and other genres of folk prose.

The main part (the fourth chapter) analyzes and sorts Chinese folk tales by their motives. The sorting is done on the basis of Aarne-Thompson classification, presented in their *The Types of the Folktales*.

The next part (the fifth chapter) introduces Chinese ancient myths, legends, historical and other tales, which were classified as folk tales but in a closer research I found that they belong to a different genre. More research focuses on the characterization of the main protagonists featuring in the tales.

Keywords:

Chinese folktales

Types of the folktales

Motives of the folktales

Aarne's and Thompson's classification

Soupis použité literatury

Sbírky čínských pohádek:

ČNP

Hulák, Jaroslav. *Čínské národní pohádky*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952

ČLP

Šťovíčková, Dana. *Čínské lidové pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, 232 s., ISBN 01-130-62

ŽČ

Hulák, Jaroslav a Hana Vrbová. *Žlutý čáp: Čínské pohádky*. Praha: Lidové nakladatelství, 1969

VČK

Cimický, Jan. *Vrch čajové konvice*. Praha: Mladá fronta, 2006, 251 s., ISBN 80-204-1342-1

Hol-ČP

Holubová-Mikolášová, Lenka – Obuchová, Ľubica – Šťovíčková, Dana – Bláhová-Šťovíčková, Milada. *Čínské pohádky*. Praha: BRIO, 2007, 545 s., ISBN 978-80-86113-89-0

Oliv-ČP

Olivová, Lucie. *Čínské pohádky*. Praha: Vltavín, 2007, 135 s., ISBN 978-80-86587-25-7

PZZD

Vladislav, Jan. *Pohádky ze Země draka*. Praha: Knižní klub, 2008, 202 s., ISBN 978-80-242-2049-9

Šťovíčkovy, Dana a Milada. *Tři zlaté Buddhovy vlasy a jiné čínské pohádky*. Praha: Artia, 1972, 201 s., ISBN 37-002-72

Sekundární literatura:

Beneš, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost*. Praha: Odeon, 1990, 363 s., ISBN 80-207-0181-8

- Birrellová, Anne. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy, 2006, 79 s., ISBN 80-7309-379-0
- Černoušek, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990, 187 s., ISBN 80-00-00060-1
- Červenka, Jan. *O pohádkách: sborník statí a článků*. Praha: SNDK, 1960, 308 s.
- Eberhard, Wolfram. *Lexikon čínských symbolů. Obrázková řeč Číny*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2001, 292 s., ISBN 80-7207-401-6
- Eberhard, Wolfram. *Folktales of China*. Washington square press, 1973 [1965], 267 s.
- Fass, Josef. *Starožitné zrcadlo: příběhy z doby Tchangů*. Praha: Odeon, 1977, 289 s.
- Grimm, Jacob – Ludwig – Karl. *Pohádky bratří Grimmů*. Praha: Albatros, 1990, 187 s., ISBN 80-00-00166-7
- Hrdličková, Věna. *Moudrost staré Číny*. Praha: Portál, 2002, 151 s., ISBN 80-7178-651-9
- Chaloupka, Otakar. *Příruční slovník české literatury*. Brno: Kma, 2007, 1116 s., ISBN 978-80-7309-463-8
- Olivová, Lucie. Šibalova tvář v čínské slovesnosti a nesnesitelná tíha zesměšnění. In: L. Olivová, ed. *Postava šibala v asijské společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 29-39. ISBN 978-80-244-2404-0
- Olivová, Lucie. *Klenoty čínské literatury*. Praha: Portál, 2006, 269 s., ISBN 80-7367-153-0
- Propp, Vladimir Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H & H, 2008, 343 s., ISBN 978-80-7319-085-9
- Ting, Nai-tung. *A type index of Chinese folktales*. Helsinky: Suomalainen Tiedeakatemia, 1978, 294 s., ISBN 951-41-0324-6
- Thompson, Stith. *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography*. Antti Aarne's Verzeichnis der Märchentypen. 2nd Rev. Print. Helsinky: Suomalainen Tiedeakatemia, 1961, 588 s.
- Dialog s ilustrátorkou Renátou Fučíkovou*: <http://czech.cri.cn/441/2010/04/15/1s109279.htm> (listopad 2010)

Vernisáž Zdenka Krejčová 25. 9. 2008: <http://www.youtube.com/watch?v=D90Onwc4auQ>
(listopad 2010)

Karel Jaromír Erben - Tři zlaté vlasy děda Vševěda: <http://www.cist.cz/Pohadky/vseved.htm>
(březen 2011)

Vrch čajové konvice – anotace: <http://www.knizniweb.cz/knihy/39686-vrch-cajove-konvice.html> (duben 2011)

Slovník použitých termínů a zkratek

Pojmy:

Motiv je nejjednodušší součást výstavby prózy, tj. takový příběhový prvek, který má ještě svůj vlastní tematický obsah, ale dále jej už není možné členit. (Chaloupka, 2007, str. 759)

Syžet je komplex motivů (Propp, 2008, str. 20). Představuje děj příběhu.

Zkratky:

A_{Th} – Aarne a Thompsonova klasifikace

ČNP – Čínské národní pohádky

ČLP – Čínské lidové pohádky

ŽČ – Žlutý čáp

VČK – Vrch čajové konvice

Hol-ČP – Čínské pohádky

Oliv-ČP – Čínské pohádky

PZZD – Pohádky ze země draka

ČLR – Čínská lidová republika